

Страшко Стојановски
Ана Панева
Кристијан Панев

МЛАДИ, МИГРАЦИИ И ОБРАЗОВАНИЕ

ФОНАЦИЈА
ЗА РАЗВОЈ НА
ЛОКАЛНАТА
ЗАЕДНИЦА

LOCAL
COMMUNITY
DEVELOPMENT
FOUNDATION

ШТИП,
2024

МЛАДИ, МИГРАЦИИ И ОБРАЗОВАНИЕ

Страшко Стојановски, Ана Панева, Кристијан Панев

Штип, 2024

ФОНАЦИЈА
ЗА РАЗВОЈ НА
ЛОКАЛНАТА
ЗАЕДНИЦА

LOCAL
COMMUNITY
DEVELOPMENT
FOUNDATION

Автори
проф. д-р Страшко Стојановски, ас. м-р Ана Панева,
ас. м-р Кристијан Панев

Уредник
Страшко Стојановски

МЛАДИ, МИГРАЦИИ И ОБРАЗОВАНИЕ

Рецензенти:
проф. д-р Кирил Барбареев, проф. д-р Даниела Коцева

Лектор:
Александар Димитров
Техничко и графичко уредување:
Александар Максимов

Издавач:
Фондација за развој на локалната заедница-Штип

Публикацијата е поддржана од Фондација отворено општество Македонија

Печати: Мотив Плус
Тираж:
200

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје
316.346.32-053.6:378(047.31)
061.2:352.077(497.7)"2023"(047.31)

СТОЈАНОВСКИ, Страшко
Млади, миграции и образование / Страшко Стојановски, Ана Панева,
Кристијан Панев. - Штип : Фондација за развој на локалната заедница,
2024. - 131 стр. : илустр. ; 25 см
Фусноти кон текстот. - Библиографија: стр. 107-117

ISBN 978-608-4886-11-2

1. Панева, Ана [автор] 2. Панев, Кристијан [автор]
а) Миграција на млади -- Образование -- Истражувања
COBISS.MK-ID 64474373

Ставовите изнесени во публикацијата „Млади, миграции и образование“, се ставови на авторите

СОДРЖИНА

ПРЕДГОВОР	5
------------------------	----------

МИГРАЦИИ НА МЛАДИ: ДЕМОГРАФСКИ ПОКАЗАТЕЛИ И ПЕРЦЕПЦИИ НА ЈАВНОТО МИСЛЕЊЕ..... 13

Вовед	13
Основни карактеристики на миграциските движења на младите	14
Миграција на младите од земјите на Југоисточна Европа	16
Демографски показатели и емиграција на младите од Република Македонија	18
Резултати од истражувањето	21
<i>Методологија на истражувањето .....</i>	<i>21</i>
<i>Резултати од истражувањето .....</i>	<i>22</i>
Внатрешна миграција	27

ПОЛИТИКИ НА ВИСОКО ОБРАЗОВАНИЕ: ПЕРЦЕПЦИИ И СТАВОВИ НА СРЕДНОШКОЛЦИТЕ ЗА СТУДИРАЊЕ НА УНИВЕРЗИТЕТИТЕ 31

Вовед	31
Високото образование во Југоисточна Европа	34
Веројатност во перцепциите на средношколците за студирање на универзитетите.....	55
<i>Методологија на истражувањето и независна варијабла .....</i>	<i>55</i>
<i>Резултати од истражувањето .....</i>	<i>56</i>
<i>Мотивација за избор на занимање (факултет).....</i>	<i>69</i>
<i>Фактори на влијание при изборот на високото образование .</i>	<i>75</i>

МЛАДИ, МИГРАЦИИ И ВИСОКО ОБРАЗОВАНИЕ 79

Вовед	79
Демографија и миграција на Балканот	80
Демографски показатели и миграција на младите од Република Македонија	85
Млади, миграции и високо образование во централните и источните региони на Република Македонија	89
<i>Методологија .....</i>	<i>89</i>
<i>Резултати и дискусија .....</i>	<i>90</i>

ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ 101

Библиографија 107

Прилог 1: Рецензија, проф. д-р Кирил Барбареев..... 117

Прилог 2: Рецензија, вонр. проф. д-р Даниела Коцева 121

ПРЕДГОВОР

Идејата за ова издание на публикацијата произлегува од лонгитудиналните аспекти на проширување на истражувањето, врз база на истата методолошка рамка, во 2022 и 2023 година. Ваквото дополнително истражување е дел од проектните активности на тимот во кој се вклучени и ас. м-р Ана Панева и ас. м-р Кристијан Панев, пријавено како научно-истражувачки проект на Правниот факултет при Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип. Дополнително, ваквата публикација се реализира во соработка со Фондацијата за развој на локалната заедница во Штип.

Интересот за темите поврзани со миграциите, пред сè на младите категории на население, дополнително продлабочени со аспекти кои инкорпорираат гледишта поврзани со образовната мотивација за продолжување на образованието од секундарно на терцијално ниво, се чинат секогаш предизвикувачки, акутни и актуелни. Ваквите истражувања, спроведувани во континуитет на одредени временски интервали, нудат можност за градење проекции на идните слични текови и се во функција на севкупноста на социо-економскиот развој на регионите опфатени со овие истражувања.

Мобилноста на населението не е новитет и има своја генеричка природа во минатото, која е предизвикана од општите предуслови за потенцијален економски развој, но и поширока општествена рамка за опсервација и анализа на истите. Проблематиката која е опфатена во ваквите истражувања е подеднакво важна за севкупноста на македонското општество, но исто така може да се

гледа и во поширок регионален контекст во рамките на регионот на Југоисточна Европа. Без разлика дали државите се интегрирани во рамките на Европската Унија или сè уште се кандидати за членство, регионалната перспектива нуди слични, па дури и идентични предизвици поврзани со зачувување на демографскиот потенцијал како основа за секаков облик на перспективност во иднина.

Се разбира, постои свесност за површноста на третирање на проблемите, можноста за дополнителен холистички пристап и вклучување на дополнителни индикатори за добивање појасна слика при третманот на хипотетската рамка. Но, истовремено се прави обид да се дојде до доволно интригантни и индикативни показатели, кои може да поттикнат и развијат дискусија и да предизвикаат реакција од соодветните научно-истражувачки центри во државата проблемот да се третира многу посериозно. Оттука, постои убеденост дека текстот кој стои пред читателот, ќе побуди оптимален интерес и ќе го задржи должното внимание.

Во серијата општествено-економски проблеми кои го одбележаа македонското општество последните три декади, примарниот акутен проблем се однесува на демографските индикатори за движењата на населението. Ова е дотолку важно, не само поради мултиетничкиот и мултиконфесионалниот карактер на Македонија и евентуалните можности за нарушување на некаква статус кво ситуација која би резултирала со одредена пролонгирана конфликтност, туку пред сè поради влијанието врз социо-економските показатели и можноста за развој во иднина.

Динамичките аспекти на демографските прашања се историска категорија, но и современ продукт на либералното

општество и социо-економските разлики во глобални рамки. Оттука, перспективата на младите за стекнување образовни квалификации, градење на професионална кариера, но и подигање на идните поколенија се прашања кои се поврзуваат со квалитет на живот, просперитет, но и надеж за подобра иднина. Миграциите на младите од Македонија, следствено, ќе произведат сомнеж во потенцијалот на нацијата, државата и општеството во целина.

Во рамките на наставните содржини по предметот Социологија на правото, но и Граѓанско општество и Политичка социологија, од проблематиките кои ги истражувавме со студентите, токму прашањата на миграциите и квалитетот на наставните програми и високото образование воопшто, беа често присутни и обработувани низ истражувања, трибини, дебати и различни други видови на проектни активности. Оттука, овој труд во суштина претставува истражувачки извештај од проектот „Детерминанти за образовна мотивација и миграција на младите во Источниот и Југоисточниот регион на Република Македонија“, кој се реализира на Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип.

Основниот предмет на истражувањето се фокусира на целната група млади, средношколци и студенти, и корелативниот однос помеѓу образовната мотивација и можноста за миграција на младите во Република Македонија и надвор од Република Македонија. Оттука, истражувањето се фокусира на мотивацијата на средношколците за запишување во високообразовните институции во РМ, но и мотивацијата на студентите за продолжување на нивното образование во рамките на универзитетите во коишто веќе

студираат и користењето на можноста за студентска мобилност. Ова истражување ги има следните цели:

- Да се утврдат факторите на мотивација на младите средношколци за избор на соодветна високообразовна институција како следен чекор на образование
- Да се утврдат мотивите за миграција на младите средношколци и студенти во РМ и надвор од државата
- Да се утврди корелативниот однос на образовната мотивација со можноста за мигрирањето на младите
- Да се направи проекција во однос на посочените региони кои се предмет на истражување на потенцијалните средношколци кои би го продолжиле своето образование, областа во која би студирале и универзитетот
- Да се изведат соодветни препораки со цел намалување на миграцијата на младите од регионите кои се предмет на истражувањето
- Да се изведат соодветни препораки за генерирање на стратегии на високообразовните институции со цел соодветно инволвирање на потенцијалните студенти во рамките на наставните програми.

Притоа во истражувањето се тргна од следната хипотетска структура:

Општа хипотеза

Образовната мотивација кај младите е еден од клучните фактори кој влијае за демографска мобилност.

Посебни хипотези

- Структурата и поставеноста на образовниот систем влијаат врз можноста за миграција на младите
- Социо-економските услови во државата влијаат врз можноста за миграција на младите
- Социо-демографските карактеристики на населението се фактор за избор на образование и можност за миграција на младите
- Традиционалните вредности поврзани со миграцијата директно влијаат врз можноста и мотивацијата на младите за нивно мигрирање во рамките на РМ и надвор од државата.

Поединечни хипотези

- Социо-економските карактеристики (возраст, пол, етничка и религиска припадност, социјален статус и сл.) влијаат врз образовната мотивација на младите и можноста за нивна миграција
- Нормативната рамка во делот на образованието е еден од факторите кој влијае на мотивацијата на младите за образование и нивна миграција

-
- Доколку младите потекнуваат од семејства со високообразовани родители, поголема е можноста тие да го продолжат образованието
  - Дисперзијата на високообразовни институции (универзитети и факултети) ја намалува можноста за миграција на младите
  - Образовните политики на високообразовните институции влијаат врз можноста на младите да го продолжат своето образование
  - Доколку младите потекнуваат од семејства во кои веќе е присутна миграција, поголема е можноста и тие да мигрираат во друг град или друга држава
  - Етничките и демографските карактеристики влијаат врз можноста на младите да го продолжат своето образование и да мигрираат
  - Територијалната организација и структурната поставеност на општините влијае врз образовната мотивација на младите и нивната можност за иселување
  - Нерамномерната распределба на индустриските капацитети и нивото на нивна соработка со високообразовни институции влијае врз можноста младите да мигрираат.

Во проектот (како универзитетски проект се однесуваше на проекти за млади истражувачи) покрај проф. д-р Страшко Стојановски, учествуваа и студентите Марина Карова, Антонио Стоилов, Тања Кироска, Иле Матеничарски, Златко Стојанов и Сашка Андонова. Во техничката обработка на податоците и

спроведувањето на анкетните прашалници исто така беа вклучени студенти на Правниот факултет, прва година од генерацијата 2017/2018 година. Дополнително во делот на анализата за одредени показатели на истражувањето кое се однесува на перцепциите на средношколците за можностите за понатамошно продолжување на образованието на терцијарно ниво, во насока на тестирање на хипотези, свој придонес даде доц. д-р Лимонка Коцева Лазарова.

Во рамките на истражувањето, покрај анализа на содржината (анализа на научна литература и нормативната анализа), се врши и статистичка анализа на официјални статистички податоци кои се однесуваат на миграциски, демографски и образовни прашања, а исто така спроведени се и две анкетни истражувања, од кои првото се однесува на категоријата млади, со фокус на прашања кои се однесуваат на миграциски проблеми, и второто, кое се однесува на категоријата средношколци, со фокус на прашања кои се однесуваат на квалитетот на наставата во средното образование и перцепциите за продолжување на образованието од секундарно на терцијарно ниво.

МИГРАЦИИ НА МЛАДИ: ДЕМОГРАФСКИ ПОКАЗАТЕЛИ И ПЕРЦЕПЦИИ НА ЈАВНОТО МИСЛЕЊЕ

Вовед

Демографскиот потенцијал на една држава, регион или населено место е главниот предуслов за креирање на какви било политики и проектирање на евентуален иден развој (економски, политички, образовен, здравствен и сл.). Оттука, генералните тенденции на демографска депопулација поврзана со нискиот степен на наталитет, во земјите на Источна Европа се надополнети со механичка миграција на населението. Дури и членството во Европската Унија и во НАТО, на дел од земјите од бившиот комунистички блок, не ги понуди очекуваните резултати за брз економски развој. Напротив, отворените граници и можноста за мобилност на населението во Бугарија, Романија и Хрватска, на пример, придонесе за масовен одлив на работоспособно младо население. Слични се процесите и во земјите кандидати, како што е случајот со Република Македонија.

Но генеричката анализа на ваквите процеси, во најмала рака истите ги релативизира и сведува на циклични процеси на движење на населението. Во историјата постоеле масовни придвижувања на населението, од големи преселби на народите, миграции во земјите од Новиот Свет по големите географски откритија, па сè до принудните миграции кои настануваат како резултат на распадат на големите империи и војните во 19 и 20 век. Се разбира, економската миграција исто така има свој континуитет, особено доколку зборуваме за земјите од Источна и Југоисточна Европа.

Ваквите тенденции главно ги имаат истите карактеристики и во бранови последните два века се одвиваат од Исток кон Запад.

Основни карактеристики на миграциските движења на младите

Миграциските движења како процес на алокација на населението во глобални размери, дополнително стимулирано од економската диспропорционалност, политичката нестабилност, воените конфликти, но и генералниот глобализирачки тренд на мобилност, се интензивираат во последните неколку декади. Така, бројот на мигранти во светски размери е во пораст од 154 милиони во 1990 година, 175 милиони во 2000 година, па сè до 223 милиони мигранти во 2013 година.¹ Притоа јасно се забележува трендот на миграција кај категориите на младо население од 18 до 35-годишна возраст дури и во високоразвиените земји како што се Данска, Германија, Холандија, Италија, Норвешка, Шведска или Словенија (Cortina, Taran and Raphael (ed.), 2014).²

---

¹ Според Извештајот на Меѓународната организација за миграции, во 2015 година бројот на мигранти изнесува околу 244 милиони. Или бројот на мигранти во 1970 година изнесува 2,3 % од светското население, во 1990 година 2,9 %, а во 2015 година 3,3 % од вкупниот број на светското население (World Migration Report, 2018).

² Во земјите од Централна и Западна Европа неповолните демографски процеси дополнително се поврзани со нискиот наталитет, зголемувањето на старосната граница на населението и мобилноста на младото население. Проценките се дека до 2050 година земјите членки на Европската Унија би изгубиле повеќе од 70 милиони од населението. Притоа, на механичката имиграција кон Унијата се гледа како на фактор кој само може да ја ублажи ваквата неповолна состојба (Muenz, 2007).

Покрај економските претпоставки, движечки фактор за миграција кај младите е и образованието, особено на секундарно и терцијарно ниво.³ Овој фактор за миграција најчесто се однесува на категоријата од 15 до 25-годишна возраст, почесто опфаќајќи ја машката наспроти женската популација и средновисоките социјални слоеви. Урбано-руралниот карактер на образовните миграции се однесува на повисоките образовни институции, придвижено од избегнување на мануелниот труд во руралните средини и желбата за миграција во урбаните центри кои истовремено се и образовни центри. Во оваа насока, се разбира, значаен е и факторот на надворешна миграција предизвикана од желбата за стекнување најчесто на високо образование, иако за истото постојат можности во матичните земји. Многу често младите кои доаѓаат од земјите во развој, при стекнување со високообразовни квалификации гледаат можност за трајно иселување (Browne, 2017). Во овој контекст интересно е да се спомене улогата на роднинско-фамилијарните врски како канал за миграција на младите, при што, особено за образовната миграција семејството е главен извор за финансирање на младите. Овој процес има потенцијал да стане ретрограден доколку образовната се трансформира во економска миграција, кога младите доставуваат

---

³ Кога се зборува за меѓународниот трансфер на човечки капитал, особено за категориите на младо население кое се стекнува со високообразовни компетенции, многу често се користи терминот „одлив на мозоци“ (eng. brain drain). Во овој контекст, јасно е забележлива тенденцијата на придвижување на населението од земјите во развој кон високоразвиените земји во светот, а можноста за трајна миграција директно е поврзана со понискиот социјален статус во земјите на потекло. Сепак, проценката е дека ваквата миграција е оптимална и изнесува околу 10 проценти од младите високообразовни кадри во земјите во развој (Docquier, 2014).

финансиска поддршка на членовите на нивното семејство во земјите од кои потекнуваат (Heckert, 2015).

Миграција на младите од земјите на Југоисточна Европа

Традицијата на економско мигрирање на населението од земјите на регионот на Југоисточна Европа дополнително беше надополнета со насилната дезинтеграција на поранешната југословенска федерација, политичката нестабилност, лошата економска политика поврзана со сомнителната приватизација на општествениот капитал, војните и генерално лошите економски параметри. Оттука, за многу автори, несомнено, примарен фактор за интензивирањето на миграцијата особено кај младото население е високиот степен на невработеност и сиромаштија. Дополнителни индивидуални варијабли кои влијаат на миграцијата се полот, возраста, степенот на образование, бројот на членови во семејството и семејниот статус, кои исто така може да влијаат за зголемување или намалување на миграцијата (Malaj and Malaj, 2017).

Според Балканскиот барометар за 2017 година, на ниво на Југоисточна Европа, 27 % од населението својот социо-економски статус го определиле како потпросечен, со високи 35 % од граѓаните на Албанија и 33 % од граѓаните на Србија. Притоа 45 % од граѓаните во регионот размислуваат да мигрираат и да работат надвор од земјата, или тоа се 50 % од граѓаните на Албанија и Босна и Херцеговина, или 45 % од граѓаните на Македонија (Balkan Barometer, 2017).

Генерално, миграцијата од регионот на Југоисточна Европа има значајни позитивни и негативни реперкусии врз севкупниот потенцијал за социо-економски развој. Така, на пример, дотациите од иселениците придонесуваат за развој на економиите на државите во регионот, поттикнувајќи ја потрошувачката и инвестициите. Од друга страна, одливот на млада и квалификувана работна рака ја редуцира активноста во рамките на приватниот сектор, надворешната компетитивност и влијае врз порастот на социјалното трошење наспроти порастот на БДП. Тенденцијата, исто така, зборува дека населението кое емигрира од регионот е помладо и со повисоко образование од просекот во земјите кои ги напуштаат (Atoyan and Others, 2016).

Според истражувањето на Балканската регионална платформа за младинска партиципација и дијалог, најголем дел од младите во регионот на земјите од Западен Балкан, надвор од државата патуваат еднаш до двапати годишно, најчесто на патувања, одмор со семејството или на обуки или образовни програми. 60 % сметаат дека во нивните земји не се нудат доволно можности за квалитетен живот на младите. Подобриот живот во другите земји, според ова истражување, се должи на поголемите можности да се најде добро вработување, поголемите можности за напредок во кариерата, подобро формално и повеќе можности за неформално образование, како и подобри примања. Најголем дел од младите би сакале да се иселат за постојано во некоја од земјите членки на ЕУ, а причината за евентуалното напуштање на земјата се бара во поголемите можности за вработување во согласност со квалификациите кои

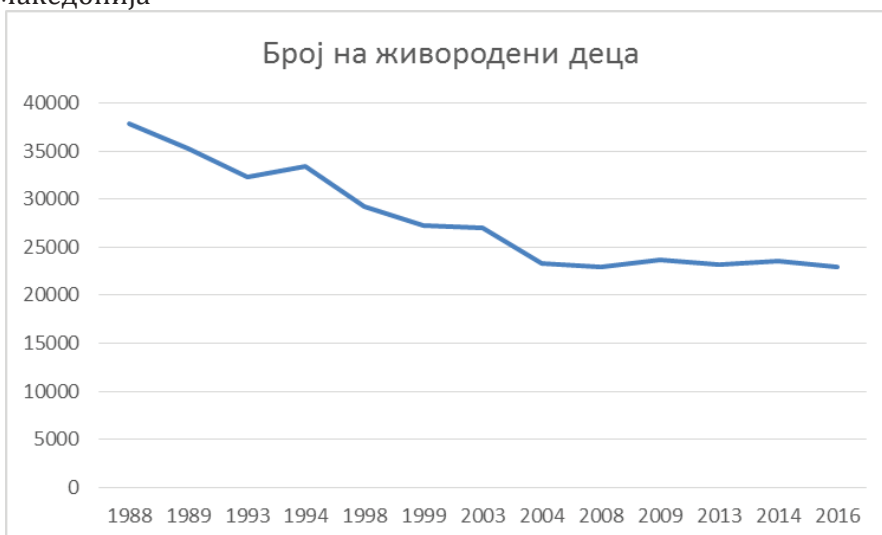
младите ги поседуваат и подобриот стандард за живеење (Porović and Gligorović, 2016).

Демографски показатели и емиграција на младите од Република Македонија

Базичната демографска слика за Република Македонија подеднакво се базира на индикаторите поврзани со степенот на наталитет и демографски потенцијал и со механичката циркулација на населението поврзани со миграцијата внатре, но пред сè надвор од државата. Основните демографски показатели во последните три декади укажуваат на тренд на опаѓање на живородени деца (Графикон 1).

Графикон 1

Број на живородени деца во Република Македонија
Извор: Државен завод за статистика на Република Северна Македонија

Трендовите за миграција на населението во рамките на поширокиот регион на Југоисточна Европа се пресликуваат и во случајот на Република Македонија. Сепак, претставува проблем да се утврди точниот број на емиграција од земјата. Додека според официјалните статистички извори во периодот од 1994 до 2013 година од Македонија емигрирале 11 380 лица, според одредени проценки на меѓународни организации, проценката е дека оваа бројка до 2013 година изнесува помеѓу 450 000 и 630 000 лица, или помеѓу 20 % и 30 % од вкупното население.⁴ Притоа, во најголем дел се калкулира со релативно младо и работоспособно население (The Economist, 2017).⁵ Според карактерот на емиграцијата, истата може да се структурира во три категории: Трајна миграција на семејства или обединување на семејства; Привремена или циркуларна економска емиграција (вработување) или привремена миграција поради образовни цели, обуки или посета на членови на

---

⁴ Според Светската банка, главните дестинации на емигрантите од Република Македонија до 2011 година се Италија, Германија, Швајцарија, Австрија, Словенија, Хрватска, Франција, Австралија, Турција и Канада (Profile of Migration and Remittances: Macedonia, 2012).

⁵ Во рамките на Стратегијата за демографски политики на Република Македонија 2015-2024 година, еден од клучните приоритети е достапност на релевантни податоци за миграциите. Ова зборува за методолошките недостатоци и севкупно, недостатоци во ефективноста за прибирање податоци на државните органи и институции (Министерство за труд и социјална политика на Република Македонија, 2015).

Според анализите на официјалните статистички податоци, не постои драстична разлика помеѓу емиграцијата и имиграцијата во Република Македонија, ниту според регионалната застапеност, ниту според полот, возраста, брачниот статус и сл. (Sotiroski and Hristoski, 2014). Сепак, ваквите податоци се далеку од реалната слика и фактичката состојба.

семејството; како и Илегално напуштање на земјата или барање заштита во трети земји (Bornarova and Janevska, 2012).

Според спроведеното истражување на Динковски и Марковска-Симоска, регионалните трендови се пресликуваат кај младите во Република Македонија. Дури 69 % од студентите изјавиле дека би сакале да работат надвор од земјата, а главната причина се базира на економските претпоставки за подобро вработување и поголеми примања (Dinkovski and Markovska-Simoska, 2018). Според истражување спроведено на Институтот за социолошки и политичко-правни истражувања, доколку би имале можност за студирање надвор од државата, 48,8 % од младите би сакале да студираат во некоја од земјите членки на ЕУ, а 25,2 % во САД. Индикативно, според истото истражување, е тоа што младите преферираат да работат во државната администрација, наспроти приватниот сектор (Топузовска Латковиќ и др., 2013). Токму слабата развиеност на приватниот сектор, наспроти државниот клиентелизам и очекување, се чини се клучен фактор за дополнително креирање на мотивациски фактори за миграција на младите надвор од државата.

Сепак, главниот фактор за миграција на младите и понатаму останува недостатокот на можности за вработување, особено во областите согласно со стекнатите образовни квалификации. Според последните статистички податоци од Државниот завод за статистика на Република Македонија, за првиот квартал од 2018 година, од 82 163 работоспособни на возраст до 24 години, 45 770 се вработени, а 36 393 се регистрирани како невработени (Државен завод за статистика на Република Македонија, 2018). Иако постои

блага тенденција на намалување на невработеноста кај младите, сепак процентот останува релативно висок. За илустрација, во табелата подолу нудиме податоци за периодот 2011-2014 (Табела 1).

Табела 1

Стапка на невработеност според возрастни категории, во проценти, според Акциониот план за вработување на младите во периодот 2016-2020 (Зинзарова и Ванчов, 2017)

Возрасна група/година	2011	2012	2013	2014
До 24 години	55,3 %	53,9 %	51,9 %	53,1 %
25-29 години	47 %	47 %	45,5 %	45,1 %
30-64 години	28,7 %	26 %	24 %	22,9 %

Според истражувањето на Занзарова и Ванчов, постојат неколку сериозни индикатори кои влијаат врз степенот на емиграција кај младите. Како што може да се забележи од претходно изнесените податоци, младинската невработеност е клучниот фактор, но исто така тука влијаат нејасните демографски политики и показатели во државата, кај што бројот на вработени останува речиси ист, а бројот на невработени се намалува, како и лошиот квалитет на формалното образование (Исто).

Резултати од истражувањето

Методологија на истражувањето

Во продолжение ќе бидат презентирани резултатите од два анкетни прашалници спроведени од тим на професори и студенти

на Правниот факултет при Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип. Двете анкети се однесуваат на млади испитаници до 35 години од Источниот и Југоисточниот плански регион во Република Македонија. Најголемиот дел од испитаниците се од македонска етничка припадност и христијанска вероисповед, а според статусот најзастапени се средношколци од средните училишта во регионите во кои се врши истражувањето и студенти од Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип. Првата анкета е реализирана во 2014 година на примерок од 207 испитаници, додека втората е реализирана во 2018 година на примерок од 298 испитаници.

Резултати од истражувањето

Од истражувањето можеме да забележиме дека најголем број од младите би заминале во друга држава. Притоа постои незначително отстапување во резултатите во 2014 и 2018 година (Табела 2). Ваквата состојба ја одразува регионалната перцепција на младите, а исто така е во корелација со резултатите од слични истражувања во Република Македонија.

Табела 2

Дали би заминале во друга држава?	Да	Не	Не знам	Нема податок
2014	77,3 %	9,7 %	11,1 %	1,9 %
2018	76,8 %	5,7 %	15,8 %	1,7 %

На прашањето *Зошто би заминале во друга држава?*, забележлива е разлика во ставовите на младите. Имено, јасно е воочливо дека се зголемува тенденцијата на младите да го

продолжат терцијарното образование надвор од државата, па следствено повеќе од младите во 2018 година би заминале надвор од државата заради учење или студирање.⁶ Сепак привремениот карактер на идејата за иселување на младите, како и економската основа на истото, се огледува во фактот дека најголем дел би заминале заради заработувачка (Табела 3). Оттука, според последното истражување од 2018 година, лошата економска состојба е главната причина поради која младите би ја напуштиле државата (Графикон 2).

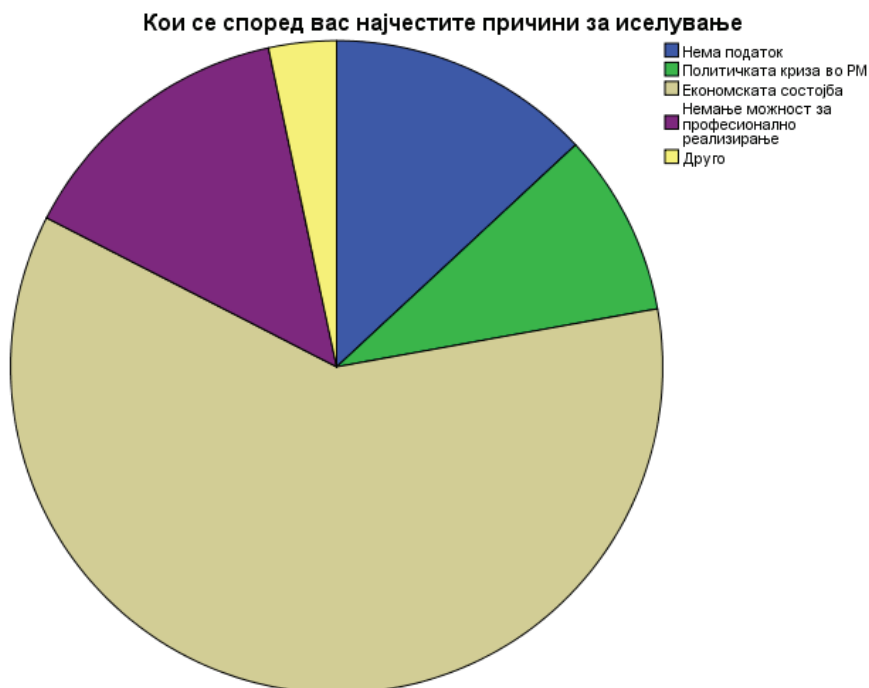
Табела 3

Зошто би заминале во друга држава?	<i>Туристички</i>	<i>Студирање /учење</i>	<i>Градење на професионална или спортска кариера</i>	<i>Заработувачка</i>	<i>Друго</i>	<i>Нема податоци</i>
2014	15,5 %	7,7 %	14 %	57 %	1 %	4,8 %
2018	12,4 %	18,8 %	12,8 %	41,6 %	4 %	10,4 %

⁶ Општиот тренд покажува дека околу 10 % од средношколците планираат своето образование да го продолжат на универзитети надвор од државата. Покрај традиционалните образовни дестинации поврзани со универзитети во Западна Европа и САД, како и Бугарија и Грција во соседството, последниот тренд укажува дека голем број средношколци од Македонија универзитетското образование го продолжуваат на некој од универзитетите во Словенија. Оттука, процентот на оние кои ќе студираат надвор од државата во иднина се очекува да расте (Stojanovski, Denkova and Marolov, 2018).

Графикон 2

Од спроведените истражувања можеме да забележиме дека незначително се намалува процентот на млади кои се ориентирани кон трајно иселување од државата. Но, доколку го имаме фактот дека оние кои се неодлучни речиси двојно се зголемени, а се намалува процентот на младите кои тврдат дека по одредено поминато време надвор од државата би се вратиле, тогаш можеме да генерираме спротивен заклучок, или во најмала рака да покренеме извесен сомнеж (Табела 4).

Табела 4

Дали по подолг престој во друга држава би се вратиле во Македонија?	<i>Да</i>	<i>Не</i>	<i>Не знам</i>	<i>Нема податок</i>
2014	50,2 %	17,4 %	28 %	4,3 %
2018	40,3 %	15,8 %	41,9 %	2 %

Најпопуларни дестинации за младите во регионите кои се предмет на истражување се Германија, САД и – како што може да се забележи од последното истражување – Швајцарија (Табела 5). Интересно е дека во Источниот и Југоисточниот регион на Република Македонија иселувањето се одвива во бранови, при што во различни временски интервали, популарни се различни земји. На пример, до 90-тите години од минатиот век најпопуларна е Германија, подоцна, во првата декада од овој век, голем дел од иселувањата беа насочени кон Италија, за денес најпопуларна дестинација да стане Швајцарија. Преференцијата на САД сепак во голема мера никогаш не предизвикала значителни иселувања во овој правец.

Табела 5

Во која од наведените земји гледате можност за вработување или трајно иселување?	2014	2018
<i>САД</i>	30,4 %	16,8 %
<i>Германија</i>	30,9 %	24,5 %
<i>Велика Британија</i>	7,2 %	5 %
<i>Скандинавските земји</i>	9,2 %	4,4 %
<i>Италија</i>	2,9 %	2 %
<i>Катар/Дубаи</i>	7,7 %	3,4 %
<i>Авганистан/Ирак</i>	1 %	0,3 %
<i>Швајцарија</i>	/	22,1 %
<i>Во ниту една</i>	3,9 %	1,3 %
<i>Друго</i>	4,3 %	3 %
<i>Нема податок</i>	2,4 %	17,1 %

Речиси унисони се ставовите на младите и во 2014 и во 2018 година, кога се работи за примарниот фактор поради кој при евентуална миграција би се вратиле во државата, а тоа е семејството. Во 2014 година 71,5 % изјавиле дека во Македонија би се вратиле примарно поради семејството, додека во 2018 година за оваа опција се определиле 69,1 %. Останатите фактори, како што се подобрените услови за живеење, образование, партнер, градење професионална кариера и сл. имаат минимален удел во носењето одлуки на младите. Оттука, можеме да претпоставиме дека генералните услови во државата и поврзаноста на младите со истата укажуваат на негативен однос и очекувања. Од друга страна, западниот индивидуалистички пристап не може да се аплицира бидејќи, исто така, незначителна улога игра и поврзаноста со партнерот. Традиционалноста во општеството се рефлектира во сè уште силните врски кои младите ги градат во рамките на

семејството, и тоа е примарниот елемент кој ги поврзува за локалната средина, државата, па дури и поширокиот регион.

Внатрешна миграција

Она што претставува сериозен демографски проблем, а што последните декади се чини помалку е предмет на дискусија, е карактерот и интензитетот на внатрешната миграција во Македонија. Доминантниот фокус на миграциите кои се одвиваат надвор од државата не значи дека помалку значајно е прашањето на внатрешните придвижувања на населението, особено младите, и тоа во два правци: 1. Традиционалната миграција од руралните кон урбаните населени места (миграција село – град) и 2. Миграција од периферијата, или внатрешноста, кон главниот град на државата, Скопје. Основните причини за ваквиот вид миграции сè уште се бараат во нерамномерниот социо-економски развој на регионите, недоволната инфраструктурна поврзаност, централизацијата и преодоминантната алокација на ресурсите во главниот град, но и стереотипизацијата на малите градови и особено руралните места како назадни, неперспективни, неактуелни.

Сепак, постојат индикатори кои можат да се толкуваат во насока на промена на ваквата состојба. Еден од нив е дисперзијата на високото образование и влијанијата кои ги произведува во насока на намалување на динамиката на внатрешните миграции. Илустративно, врз основа на резултатите од истражување спроведено на Правниот факултет во Штип во 2013 година, може да се увидат разликите во перцепциите на средношколците од

училишта во регионот на источна и централна Македонија и студентите на Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип.

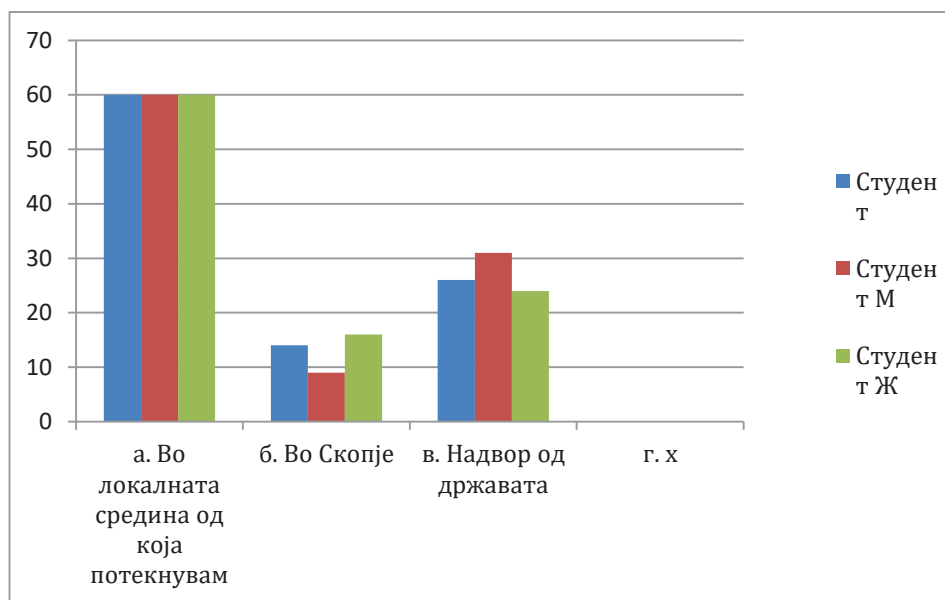
Се чини најзначајна е перцепцијата на младите за тоа каде се гледаат во иднина. На ова прашање беа понудени три одговори: а. Во локалната средина од која потекнувам, б. Во Скопје и в. Надвор од државата. За испитаниците кои ја избираат последната опција постои дополнително отворено прашање во кое треба да ја посочат земјата која ја преферираат. Изненадувачки, дури 60 % од студентите иднината ја гледаат во локалната средина, Скопје е преферирано од 14 % од испитаниците студенти, при што очигледна е разликата кај различната полова структура. Соодносот помеѓу машкиот и женскиот пол во преференцијата на главниот град како место каде ја гледаат иднината е 2:1 во корист на женскиот пол. 26 % или $\frac{1}{4}$ од испитаниците студенти иднината ја гледаат надвор од државата (Графикон 3, Графикон 4).

Кај средношколците испитаници, 18 % во иднина се гледаат себеси во локалната средина, при што преференцијата е 3:1 во корист на машкиот пол. 42 % од испитаниците средношколци иднината ја гледаат во Скопје, а 40 % својата иднина ја гледаат надвор од државата. Доколку се направи споредба помеѓу резултатите добиени од испитаниците студенти и средношколци, очигледна е разликата. Претпоставката е дека поради образовната непрофилираност, средношколците ја поврзуваат својата иднина со главниот град, додека насоченоста во рамките на високото образование, како и фактот дека истото е децентрализирано, ја менува оваа перцепција во корист на локалната средина. Ова е охрабрувачки резултат, кој можеби во иднина ќе придонесе за

намалување на миграцијата од помалите градови кон главниот град на Македонија. Исто така, очигледна е разликата во перцепцијата кај студентите и средношколците кои својата иднина ја гледаат надвор од државата. Повторно, еден од клучните фактори е децентрализацијата на високото образование, која овозможува да се создадат стручни профили, кои повеќе се поврзани со средината од која потекнуваат (Стојановски, Џамтовска Здравковска, 2013).

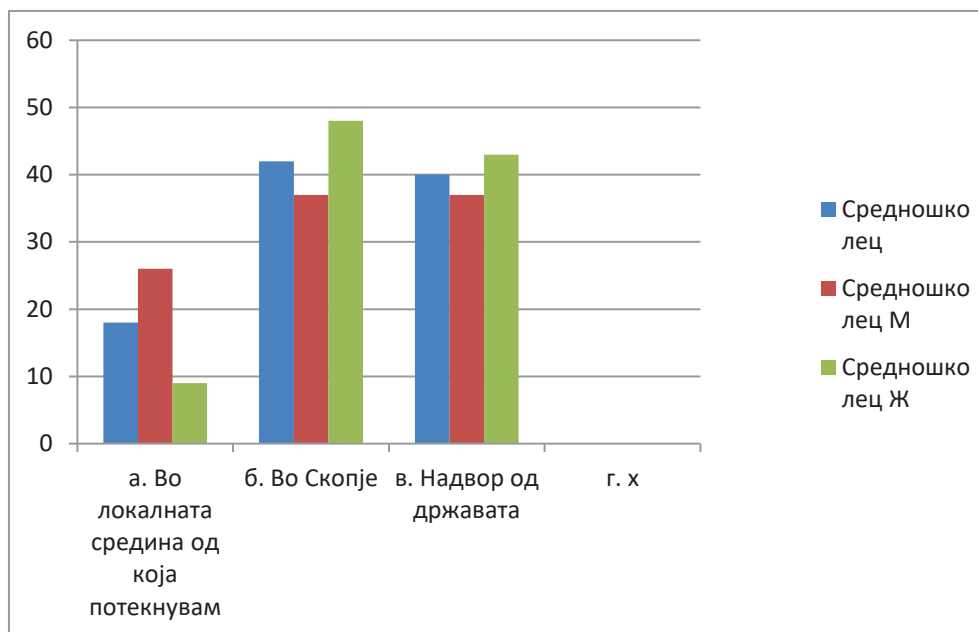
Графикон 3

Студенти

Графикон 4

Средношколци

ПОЛИТИКИ НА ВИСОКО ОБРАЗОВАНИЕ: ПЕРЦЕПЦИИ И СТАВОВИ НА СРЕДНОШКОЛЦИТЕ ЗА СТУДИРАЊЕ НА УНИВЕРЗИТЕТИТЕ

Вовед

Последните децении се јавува тенденција на мобилност на младото население во насока на мигрирање во два правци: од помалите градови на државата кон главниот град Скопје и миграција надвор од државата. Ова можеби е и главниот проблем кој предизвикува демографска депопулација и нерамномерен регионален развој. Притоа главните претпоставки од кои се тргнува е дека постои тенденција за мобилност на овие категории, која е детерминирана од карактерот на формалното образование и образовните политики, но и од визиите на младите во однос за тоа каде се гледаат во перспектива. Мотивите подеднакво зависат од материјално-економските потенцијали и регионалните политики, но и од културолошките карактеристики поврзани со глобализацијата и новите потреби и приоритети на иднината.

Тенденциите на модерното и особено постмодерното општество ги интегрираат дискурзивните форми на индивидуалната природа на перцепциите, кои заедно со индустријализацијата, урбанизацијата и глобализацијата, во последните триесет години ја создаваат комплексноста на демографските потенцијали и реалните можности адаптирани на визиите на младите. Оттука, образованието и неговата концептуална поставеност директно влијаат врз перцепциите на

младите, а потоа и врз фактичката состојба на нивна мобилност. Особено во високото образование може да се лоцираат одредени индикатори кои директно влијаат врз ваквата мотивација и мобилност на младите.

Во 1999 година со Болоњската декларација⁷ се промовира проектот за унификација на стандардите во високото образование (The Bologna Declaration, 1999). Истата се темели на Magna Charta Universitatum од 1988 година, која ги вградува принципите за мобилност на студентите и знаењето во Европа (Reinalda, Bob and Ewa Kulesza, 2005).

Врз основа на поставувањето на основните принципи на Декларацијата (валоризација на знаењето преку компатибилни дипломи во сите држави, заедно со Diploma Supplement, два основни циклуси на студии, прв и втор, воспоставување на ЕКТС-системот на мобилност и трансфер на кредити, трансфер и мобилност на студенти и наставно-истражувачки кадар, унификација на методологијата и развој на споредбени критериуми, развој на курикулуми врз база на интер-институционална соработка и сл.), се покренуваат одредени прашања поврзани за универзалистичкиот или партикуларистички карактер на високото образование,⁸ потребата од зголемување на улогата на административните

---

⁷ Болоњската декларација, како заедничка Декларација е усвоена од европските министри за образование од 29 европски држави, во Болоња на 19 јуни 1999 г.

⁸ Универзалистичкиот принцип е воден од генералните процеси на глобализација, вклучително и образованието, како и желбата за унификација на европското образование, диктирано пред сè од Европската Унија, додека партикуларистичкиот се фокусира на регионалните и националните високообразовни специфики (Neave, 2003).

структури во универзитетите,⁹ прашањето на автономијата,¹⁰ нивото на транзиција на студентите од понизок кон повисок степен на образование,¹¹ прашањето за квалитетот на високото образование¹² или прашањето дали универзитетите треба да се фокусираат на дисеминација на знаење ориентирано кон продуцирање критички мислители, од една страна, или да се

---

⁹ Комерцијализацијата и воспоставувањето на доминантни принципи кои се темелат на слободниот пазар, заедно со желбата за воспоставување систем на обединети стандарди за мобилност, предизвикуваат потреба од градење на покомплексна административна поддршка во рамките на самите високообразовни институции. Ова неминовно води кон зголемување на бројот на помошни административни службеници во рамките на самите универзитети (Baltaru, Roxana-Diana and Yasemin Nuhoğlu Soysal, 2017).

¹⁰ Универзитетската автономија можеме да ја разгледуваме како формална автономија вградена во уставите, законите и други акти, а најчесто во однос на политичките власти во државите, или автономија која се врзува со „исходот од образовниот процес“ на самите наставни курсеви или курикулуми. Последното се поврзува со градење на внатрешна контрола на одговорност од поседувањето на проектираниот очекуван исход, самоефикасноста, саморегулацијата и слично. Според Хери, Морел и Скот (Henri, Morrell and Scott), постојат две гледишта во однос на прашањето дали студентите може да развијат автономија при студирањето. Според првото, автономијата е статична поврзана за индивидуата и тешко променлива со текот на времето, додека според другото, таа е подложна на поинтензивни и динамички промени (Henri, D. C., L. J. Morrell and G. W. Scott, 2018).

¹¹ Ваквата транзиција, која се врзува и со преминот од една во друга студиска година, не се сведува на едноставен статистички показател, туку во суштина инкорпорира различни нивоа на социјална интеграција и инклузивност за студентите во поширока смисла, како и нивото на критичко мислење кое професорот го трансферира во однос на студентот (Tett, Lyn, Vivienne E. Cree and Hazel Christie, 2017).

¹² Покрај врзувањето на квалитетот со евентуалниот посакуван исход од високообразовниот систем, денес тоа инкорпорира и сегменти поврзани со вклученоста на наставниот кадар и студентите во менаџирањето со комплексните универзитетски структури, а со цел градење на механизми за евалуација и подобрување (Tett, Lyn, Vivienne E. Cree and Hazel Christie, 2017). Исто така, постојат и национални и интернационални тела за евалуација, како и различни системи кои покрај евалуацијата обезбедуваат рангирање на самите високообразовни установи. Секако, обемот и методологијата на системот на надворешна евалуација, особено доколку е диктирана од националните политички власти и институции, може да го загрози степенот на автономија на универзитетите.

фокусираат на едноставна подготовка на студентите за пазарот на трудот, од друга.¹³

Во понатамошниот дел од овој труд, покрај базичниот преглед на состојбите во високообразовните институции, посебно ќе се фокусираме на демографските карактеристики и образовните политики во поширокиот регион и македонското општество.

Високото образование во Југоисточна Европа

Доколку ја разгледуваме состојбата во високообразовните институции (ВОИ) во регионот на Југоисточна Европа, можеме да направиме разлика помеѓу државите кои се членки на Европската Унија и државите кои претендираат за членство. Сепак, со исклучок на Грција, во останатите држави постојат сличности во високото образование, кои во прв ред се должат на периодот на реформи детерминиран од трансформацијата на општествата од еднoпартиски, пред 1990-тите, во демократски. Последното рефлектира низа на статусни и суштински реформи кои се однесуваат на ВОИ во регионот. Исто така, забележливо е дека во Југоисточна Европа од 20-ина државни универзитети и ВОИ во деведесеттите години на дваесеттиот век, денес имаме повеќе од 50 државно финансирани и над 250 приватни институции. Покрај ова, постои значителен број на студенти од регионот кои своето високо

---

¹³ Дијалектичката природа на прашањето за потребата на универзитетите да играат широка општествена улога и да продуцираат критички мислители и студенти кои ќе бидат подготвени да дадат објаснувања и ќе можат да ја преиспитуваат реалноста, или треба да се подготват единствено за пазарот на работен труд, ја покренува Ленартовиц (Lenartowicz, 2015).

образование го оформуваат на универзитети во Западна Европа и САД. Дополнително, треба да истакнеме дека од 2003 година во државите на т.н. Западен Балкан (Македонија, Србија, Албанија, Босна и Херцеговина и Црна Гора) се прифатени Болоњските принципи на реформа за образовна мобилност, или воведен е т.н. Единствен кредит трансфер систем (ЕКТС).

За разлика од државите на Западна Европа и САД, во регионот на Западен Балкан, во бројот на запишани студенти, како и во перцепциите за квалитетот на високото образование, сè уште доминантна улога имаат државните ВОИ, наспроти приватните, иако последните се во многу поголем број (Zagaga, 2013; Brajkovic, 2016). Во 2015 година, во овој регион се регистрирани 140 ВОИ, со 5 213 студиски програми. Во сооднос со бројот на население, најмногу ВОИ имаме во Косово и Црна Гора. Од вкупниот број на универзитети во рамките на партикуларните држави, Босна и Херцеговина го има највисокиот процент на државни универзитети (79,5 %), додека Косово е со највисок процент на приватни универзитети (43,1%). Албанија има најмногу студиски програми на сите циклуси на студии (1 757), додека Црна Гора има најмалку (255). Македонија има најмногу студиски програми на додипломски студии споредено со сите студиски програми, или 82, 6 % од студиските програми се наменети за додипломски студии, додека по истиот параметар Црна Гора има најмногу студиски програми за втор циклус на студии, или 42 % од сите студиски програми во оваа држава се наменети за магистерски студии, а Србија предничи по застапеноста на докторски студиски програми, кои изнесуваат 16,4 % од сите студиски програми во оваа земја. Според областите на кои

припаѓаат студиските програми, Албанија има најмногу студиски програми во областите Здравје и Социјална заштита, или 12,2 % од сите студиски програми во оваа држава, Босна и Херцеговина во областа на Образованието, или 12,1 %, Уметности и Хуманистички науки со 25,5 %, Општествени науки, Новинарство и Информации со 13,7 % и Природни науки и Математика со 9,5 % од сите студиски програми во оваа држава, Косово има највисок процент на студиски програми во областите на Бизнис, Администрација и Право, или 31,1 % од сите програми во оваа држава, а Македонија, во споредба со регионот, има највисок процент на студиски програми во областите на Информации и Комуникациски технологии, или 9,8 % од сите студиски програми во државата, додека Србија предничи по процентуалната застапеност на студиските програми во областите на Инженерство, Производство и Градежништво, со 20,3 % од вкупниот број на студиски програми во оваа држава. Во 2015 година, на универзитетите во Србија студираат околу 190 000 студенти, во Албанија околу 120 000, во Косово околу 100 000, во Босна и Херцеговина нешто помалку од 100 000, во Македонија околу 60 000, а во Црна Гора околу 20 000 студенти¹⁴ (Skikos (ed.), 2016).

Од Табела 6 се забележува дека во 2015 година Србија има најголем број на ВОИ, како и државни универзитети, а Босна и Херцеговина во регионот на Западен Балкан има најмногу приватни универзитети. Србија и Македонија се со најголем број на факултети, Косово и Црна Гора се со најголем број на ВОИ на 100 000

---

¹⁴ Според Живаљевиќ, Врчел и Тосовиќ Стефановиќ во 2012/13 г. на високообразовните институции во Албанија студираат 162 875 студенти, во Хрватска 157 289, Босна и Херцеговина 72 460, Македонија 56 906, Црна Гора 22 279, Србија 193 255 студенти (Zivaljevic, Vrcelj and Tosovic Stefanovic, 2015).

жители, додека Македонија и Црна Гора имаат најголем број на факултети на 100 000 жители (Табела 6).

Табела 6

Високообразовните институции (ВОИ) во државите на Западен Балкан во 2015 година (Skikos (ed.), 2016)

	ВОИ	Јавни (државни) ВОИ	Приватни ВОИ	Факултети	ВОИ на 100 000 жители	Факултети на 100 000 жители
Албанија	39	16	23	119	1,3	4,1
Босна и Херцеговина	47	10	37	120	1,2	3,1
Косово	41	12	29	48	2,2	2,6
Македонија	16	5	11	126	0,8	6,1
Црна Гора	12	1	11	45	2,1	7,2
Србија	85	51	34	128	1,2	1,8
Западен Балкан	240	95	145	586	1,3	3,2

Основни демографски и високообразовни карактеристики на македонското општество

Во понатамошниот дел ќе се осврнеме на основните демографски и високообразовни статистички показатели. Општото демографско движење на населението, како и во поголем дел од државите во регионот, последните декади упатува на континуирано намалување на бројот на живородени, а со тоа и намалување на националниот демографски потенцијал за регрутирање студенти на националните ВОИ во иднина. Во Графикон 1 се прикажани во интервал од 4 години, бројот на живородени од 1988 до 2016 година. Така, додека во 1994 година во Република Македонија имаме 31 419

живородени, во 2004 година се 23 361, со период на декада на стагнација на опаѓањето во 2014 година имаме 23 596 живородени деца, за потоа пак да уследи период на драстично опаѓање и во 2019 година имаме 19 845 живородени деца во Република Северна Македонија (Државен завод за статистика на Република Северна Македонија).

Во рамките на регионалната дистрибуција на населението, во рамките на регионите кои подолу се однесуваат на анкетното истражување, се забележуваат слични, па дури и положни трендови од оние на националниот просек. Во анализата во Табела 7, која се однесува на временски интервал од 5 години, со почеток во 2000 година, се гледа дека најлоша е состојбата во Источниот плански регион, иако најголемиот пад на индексот на природниот прираст на населението е во Североисточниот плански регион (Државен завод за статистика на Република Северна Македонија).

Табела 7

Државен завод за статистика на Република Северна Македонија					
Година	Природен прираст во Република Македонија во временски интервал од 5 години (од 2000)	Природен прираст по региони во временски интервал од 5 години (од 2000)			
		Источен	Југоисточен	Вардарски	Североисточен
2000	4,48	2,15	3,97	2,65	6,21
2005	2,00	-1,2	1,3	-0,2	2,4
2010	2,5	-0,2	1,9	0,8	2,7
2015	1,3	-1,6	0,3	-1,1	0,8

Слични показатели добиваме и доколку направиме преглед во декадата од 2007 до 2016 година, прикажано во Табела 8. Од она што може да се забележи, најсериозна е состојбата во Источниот плански

регион, каде во 2011 година имаме значително опаѓање на живородени деца, за потоа да уследи период на стагнација со континуирано опаѓање на индексот на природниот прираст на населението.

Табела 8

Државен завод за статистика на Република Северна Македонија										
Год.	Вк. бр. на живород. деца во РМ	Број на живородени деца по региони				Прир. прираст	Природен прираст по региони			
		Источен	Југоисточен	Вардарски	Североисточен		Источен	Југоисточен	Вардарски	Североисточен
2016	23 002	1549	1820	1633	1849	1,2	-2,3	0,3	-0,9	1,1
2015	23 075	1600	1910	1634	1873	1,3	-1,6	0,3	-1,1	0,8
2014	23 596	1616	1888	1601	2008	1,9	-1,9	0,7	-0,4	2,3
2013	23 138	1540	1921	1602	2006	1,9	-1,7	1,3	-0,5	2,4
2012	23 568	1656	1992	1739	2084	1,7	-1,6	1,4	-0,1	2,2
2011	22 770	1567	1805	1550	1941	1,6	-1,9	0,4	-0,3	1,4
2010	24 296	1778	2055	1721	2130	2,5	-0,2	1,9	0,8	2,7
2009	23 684	1800	2018	1693	2066	2,3	-0,5	1,9	0,5	3
2008	22 945	1664	1992	1662	1945	1,9	-0,9	2,1	0,4	2
2007	22 688	1648	1851	1621	1987	1,5	-1,3	1,2	-0,6	1,4

Во корелација во ваквите основни демографски показатели, слично се однесуваат и бројките на ученици во основните и средните училишта во регионите. Исклучок е Североисточниот плански регион во делот на запишани ученици во средните училишта, каде бројката расте сè до учебната 2016/2017 година, кога повторно почнува благо да опаѓа. Од податоците во Табела 9 може да се забележи дека, на пример, во Источниот плански регион бројот на средношколци опаѓа од 19 826 во учебната 2000/2001

година, на 13 644 во учебната 2016/2017 година (Државен завод за статистика на Република Северна Македонија).

Табела 9

Државен завод за статистика на Република Северна Македонија										
Учбена година	Вк. бр. учен. во основ. учил. во РМ	Број на ученици во основните училишта по региони во временски интервал од 4 години				Вк. бр. учен. во средн. учил. во РМ	Број на ученици во средните училишта по региони во временски интервал од 4 години			
		Источен	Југоисточен	Вардарски	Североисточен		Источен	Југоисточен	Вардарски	Североисточен
2016/17	192 715					76 394				
		13 644	14 432	13 378	16 409		5939	5042	4856	7913
2012/13	195 311	14 589	15 318	13 512	18 078	89 884	6939	6613	6059	8187
2008/09	216 180	16 565	16 798	14 979	20 575	93 843	8324	7 155	6 935	8773
2004/05	227 254	17 607	17 602	15 537	20 511	95 268	9619	7055	7816	7510
2000/01	249 375	19 826	19 719	18 332	21 976	93 161	9842	6791	8009	6813

Врз основа на ваквите демографски показатели можат да се креираат основните претпоставки за бројот на идни потенцијални студенти на ВОИ во Македонија. Сепак, пред да се фокусираме на анкетното истражување и перцепциите на средношколците за нивно идно продолжување на образованието на терцијарно ниво, ќе изнесеме уште неколку статистички показатели кои укажуваат на високообразовните политики во државата.

Во 2020 година во рамките на македонскиот високообразовен систем егзистираат над 20 ВОИ (универзитети и високи школи). Од нив 6 се државни универзитети, а останатите се приватни. Процесот на имплементација на Болоњските стандарди и воспоставувањето на ЕКТ-системот започна во 2003 година со серија реформи во рамките на високото образование, со нивно ефектуирање во следната, студиската 2004/2005 година. Сепак почетокот на ваквите реформи во прв ред го одбележа доминантната улога на најстариот универзитет во земјата, Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје (УКИМ), за во следниот период, до крајот на првата декада на 21 век, да се појават и други државни и приватни универзитети. Со воведувањето на реформите и мултипликацијата на ВОИ и нивното дисперзирање надвор од главниот град, се покрената прашањето за квалитетот на наставните програми и акумулираното знаење на генерации дипломирани студенти. Една од тезите е дека новите ВОИ (универзитети и високи школи) не продуцираат еднаков квалитет како УКИМ; втора претпоставка е дека општиот квантитет не продуцира квалитет, или дека комерцијализацијата на високото образование низ призмата на приватните универзитети го урива квалитетот, па сè до

претпоставката дека лошата имплементација на ЕКТС-стандардите, пред сè од УКИМ, го руши и општиот квалитет на студирање. Сепак, ваквите претпоставки мора да се спротивстават на зголемената пристапност на високото образование воопшто, или намалувањето на студенти во дел од соседните држави, пред сè Бугарија, па сè до можноста за трансфер на знаење, студенти и наставен кадар кои се придобивка на Болоњскиот систем, како и различни европски образовни програми, промовирани во прв ред од ЕУ.

Сепак, еден од главните проблеми со кои се соочува македонското високо образование е недостатокот на финансиски средства за научноистражувачка работа, во прв ред обезбедени од државата. Далеку се проекциите дека за наука и истражувања треба да се одвојат дури до 5 % од државниот БДП (Shaqiri, 2017). Од друга страна, многу од ВОИ остануваат да бидат инертни и се чини имаат недоволна соработка со слаборазвиениот приватен сектор. Состојба која се менува во позитивна насока, но се чини премногу бавно.

Во мај 2018 година беше донесен новиот Закон за високо образование (Закон за високо образование). Новата нормативна рамка е донесена во насока на зајакнување на автономијата на универзитетите, со зајакната репрезентативност на студентското организирање и реална можност студентите активно да учествуваат во процесите на донесување одлуки на факултетско и универзитетско ниво. Законот допушта два основни модели на универзитетско организирање: централизирано, со мали ингеренции на факултетите, и децентрализирано, кај што факултетите би имале реална, пред сè, економска автономија.

Друга карактеристика на високообразовниот систем е пресликувањето на етнизацијата на општеството во високото образование. Етнојазичниот паралелизам во македонскиот образовен систем е присутен од базичното основно образование, па сè до највисоките универзитетски нивоа (Bakiu and others, 2016).¹⁵

Во понатамошниот дел од текстот ќе се осврнеме на неколку статистички показатели кои се однесуваат на високото образование. Според Државниот завод за статистика на Република Северна Македонија, во периодот од студиската 2007/2008 до 2017/2018 година постои тенденција на опаѓање на бројот на запишани студенти во прва година на студирање.¹⁶ Во Табела 10 се претставени бројките на запишани студенти во прва студиска година на државните и приватните универзитети во државата од учебната 2007/2008 година до 2017/2018 година. Притоа, може да се забележи дека околу 80 % од запишаните студенти се на државни универзитети, додека околу 20 % се на приватните. Или, на пример, во учебната 2007/2008 година 15,9 % се запишани на приватните универзитети, во 2009/2010 е максимумот кога на приватните се запишале 22,9 %, за да во 2017/2018 студиска година на приватните

---

¹⁵ Во државата покрај доминантно македонските универзитети, егзистираат и универзитети каде наставата доминантно се одвива на албански јазик, како што се Државниот универзитет во Тетово (ДУТ), Универзитетот на Југоисточна Европа, кој е повеќејазичен, Државниот универзитет „Мајка Тереза“ во Скопје и одредени приватни универзитети. Исто така постојат приватни универзитети каде дел од наставата се одвива на турски јазик, како што е Балканскиот универзитет во Скопје, или доминира англискиот јазик, како што е на пример Универзитетот „Американ Колеџ“ – Скопје.

¹⁶ Во прва година на студирање според податоците кои ги дава Државниот завод за статистика на Република Северна Македонија се вкalkулирани студентите кои прв пат запишуваат прва година заедно со студентите кои истата ја презапишуваат втор и повеќе пати.

универзитети се запишани 18 % од вкупно запишаните студенти во државата (Државен завод за статистика на Република Северна Македонија). Следејќи ги претходно споменатите регионални трендови, ова е показател за доминантноста на државните ВОИ.

Табела 10

Број на запишани студенти во прва година на државните и приватните универзитети (Државен завод за статистика на Република Северна Македонија)											
Универзитет	2017 /18	2016 /17	2015 /16	2014 /15	2013 /14	2012 /13	2011 /12	2010 /11	2009 /10	2008 /09	2007 /08
Државен	12 276	13 769	14 903	16 032	17 296	15 088	15 377	16 872	13 776	14 547	12 328
Приватен	2733	2863	2979	2839	2403	2045	2681	2836	4110	3719	2953
Вкупно	15 094	16 710	17 952	18 942	19 173	17 213	18 152	19 805	17 942	18 335	18 583

Во Табела 11 и Табела 12 правиме преглед на запишани студенти на сродни факултети или студиски програми на двата најголеми државни универзитети т.е. Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје (УКИМ) и Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип (УГД). Истите се изнесени, бидејќи се најрелевантни универзитети препознаени во понатамошното анкетно истражување, чии резултати ќе бидат презентирани подолу. На УКИМ се забележува значително намалување на бројот на запишани студенти на повеќето факултети, особено на Правниот, Економскиот и Филолошкиот факултет, додека имаме благо зголемување на

запишани на Медицинскиот факултет и значително зголемување кај Факултетот за информатика (ФИНКИ). Кај УГД се забележува позначително континуирано опаѓање на студенти на Правниот, Економскиот и особено Факултетот за образовни науки (Педагошки), кај Факултетот за туризам и бизнис логистика (ФТБЛ) постои раст до 2014/2015 година, за да потоа уследи период на благо опаѓање, додека постои континуиран благ раст на бројот на запишани студенти на Факултетот за медицински науки. Сепак општата тенденција на намалување на бројот на запишани студенти во прва година, како и кај УКИМ, присутна е и на УГД.

Табела 11

Број на запишани студенти на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје според факултетите на кои се запишани и студиска година при упис на прва година (Државен завод за статистика на Република Северна Македонија)											
Факултет	2017/18	2016/17	2015/16	2014/15	2013/14	2012/13	2011/12	2010/11	2009/10	2008/09	2007/08
	V./P. 17	V./P.	V./P.	V./P.	V./P.	V./P.	V./P.	V./P.	V./P.	V./P.	V./P.
Економски	718/ 642	843/8 25	878/ 858	860/ 840	1021 /1013	1048 /1016	1178 /1045	1091 /1049	1014 /919	819 /723	1215 /1082
Правен	471/ 456	455/ 434	421/ 413	640/ 597	690/ 646	786/ 700	689/ 636	1130 /956	991/ 904	847/ 783 65/ 60	1141 /1087 98/8 9 ¹⁸
Филолошки	476/ 452	474/ 446	553/ 521	618/ 591	624/ 593	795/ 759	769/ 727	889/ 838	1031 /972	901/ 836	1013 /925
Медицински (Вис. мед.школа)	692/ 606 133/ 133 172/ 172	699/ 645 140/ 140 177/ 177	553/ 505 93/9 3 156/ 156	559/ 506 122/ 122 145/ 145	453/ 400 156/ 156 145/ 145	433/ 298 144/ 144 149/ 149	475/ 357 148/ 148 142/ 142	470/ 336 169/ 169 151/ 151	377/ 284 152/ 152 89/8 9	404/ 298 178/ 178 76/ 76	505/ 380 225/ 225 ¹⁹ 115/ 115 ²⁰
Педагошки факултет	241/ 207	11/9	6/5	194/ 107	222/ 161	1/1	26/2 0	460/ 342	355/ 285	485/ 381	653/ 492
Информатика	779/ 779	756/ 756	615/ 615	712/ 712	692/ 692	329/ 329	663/ 663			94/ 94	190/ 179 ²¹
Електротехн.	340/ 340	362/ 362	389/ 389	385/ 385	392/ 392	331/ 331	259/ 259	608/ 608	608/ 608	681/ 681	682/ 682
Земјоделски	149/ 132	211/ 187	31/2 6	264/ 224	51/4 8	185/ 150	283/ 226	279/ 225	282/ 249	318/ 278	378/ 343
Машински	295/ 295	336/ 336	371/ 371	425/ 425	410/ 410	397/ 397	315/ 315	428/ 428	302/ 302	429/ 429	456/ 456

¹⁷ Вкупно / Редовни

¹⁸ Новинарство насока

¹⁹ Стоматолошки факултет

²⁰ Факултет за фармација

²¹ Само за насока Информатика, ПМФ

Табела 12

Број на запишани студенти на Универзитетот „Гоце Делчев“ – Штип според факултетите на кои се запишани и студиска година при упис на прва година (Државен завод за статистика на Република Северна Македонија)											
Факултет	2017/18	2016/17	2015/16	2014/15	2013/14	2012/13	2011/12	2010/11	2009/10	2008/09	2007/08
	В./П.	В./П.	В./П.	В./П.	В./П.	В./П.	В./П.	В./П.	В./П.	В./П.	В./П.
Економски	198/166	242/208	230/197	261/214	486/387	310/261	367/310	439/354	487/386	520/428	256/218
Правен	90/70	148/113	95/72	88/72	61/54	212/169	200/158	265/165	337/265	328/218	265/152
Филолошки	108/92	126/104	154/123	144/128	284/257	237/215	258/220	314/257	310/263	206/175	
Информатика	120/106	133/117	134/114	158/128	160/142	171/146	216/183	192/165	303/237	360/311	224/209
Машински	44/37	62/51	70/45	58/48	64/48	38/29	64/39	18/18			
ФПТН	113/83	213/179	218/171	205/165	161/134	69/62	154/129 191/173	312/244 106/82	352/271 ²²	153/124 ²³	190/134 ²⁴
Земјоделски	95/79	150/109	168/128	180/152	135/109	162/139	180/153	241/200	288/214	241/216	93/71
ФТБЛ	500/431	689/576	734/617	940/764	626/520	1057/856	792/623	602/441	309/204	125/91	
Техничко технол.	41/41	71/59	79/65	108/90	70/64	60/53	48/40	34/28	99/99	17/17	
Медицински (Висока медицинска школа)	664/532	650/525	681/589	602/520	564/514	596/561	308/308	292/292 (297/179)	246/246 (330/200)	134/134 (187/77)	(128/91)
Електротехн.	27/23	52/43	63/47	78/65	27/18	58/48	28/22	67/54	120/106	12/7	
Академи и (Ликовна, Музичка, Филмска)	67/67 (МУ) 10/10 (ЛУ) 4/4 (ФУ)	57/57 (МУ) 11/11 (ЛУ)	56/56 (МУ) 10/10 (ЛУ) 18/18 (ФУ)	51/51 (МУ) 17/17 (ЛУ) 17/17 (ФУ)	60/60 (МУ)	54/54 (МУ)	76/76 (МУ)	68/68 (МУ)	63/63 (МУ)	56/56 (МУ)	64/63 (МУ)
Образовни и науки	91/62	53/52	137/119	25/25	42/40	86/64	76/58	93/57	217/171	157/99	291/209 ²⁵

²² Геолошки, математика, географија, компјутерски дизајн, логистика и рударски, политехника, градежно инженерство, архитектура и дизајн, природни ресурси – животна средина

²³ Геолошки отсек, рударски и политехника

²⁴ Факултет за рударство, геологија и политехника – Штип

²⁵ Педагошки факултет – Штип

Вистинската слика за квалитетот на високото образование произлегува од бројот на запишани студенти на високообразовните установи во државата. Во Македонија бројот на запишани студенти, со мали осцилации, расте континуирано сè до 2013/2014 студиска година, кога го достигнува максимумот од 19 173 студенти кои запишале прва година, за потоа да почне да опаѓа, а во 2017/2018 година да се врати на нивото од 2006/2007 година (Табела 5). Ова се должи на повеќе фактори, кои пред сè се поврзани со општите демографски показатели на опаѓање на населението, но и на претпоставката за зголемување на бројот на македонски студенти кои студираат надвор од државата – во прв ред имаме значително зголемување на бројот на студенти кои студираат на универзитетите во Словенија. Сепак, општиот тренд е јасен и директно е поврзан со реформите во високото образование и воведувањето на ЕКТС и Болоњските принципи, а не толку со мултипликацијата на универзитетите. Така, во студиската 2004/2005 година се запишани дури 13 590 студенти во прва година, од кои на државните 12 551 студент. Во овој период апсолутната доминација кај државните универзитети, со исклучок на битолскиот Универзитет „Св. Климент Охридски“, сè уште ја има УКИМ. Во студиската 2006/2007 година, во слични околности, со доминација на УКИМ, во прва година се запишани дури 15 507 студенти, за во следната 2007/2008 година бројот на запишани студенти во прва година да се зголеми на 18 583 студенти, но сега во услови на релативна плурализација, со отворање на нови универзитети, пред сè УГД.

Слична е рефлексивната во бројот на дипломирани студенти. На пример во 1999 година на македонските универзитети (доминираат постоечките два државни, со незначителен учинок на Битолскиот) дипломираше 3 288 студенти, во 2001 година 3 180 студенти, во 2003 година 4 178, во 2005 година 5 132 студенти, а во 2008 година дипломираше дури 10 027 студенти. Иако се отвораат нови универзитети во Тетово, во делот на дипломираните студенти хиперпродукцијата во најголем дел е производ на УКИМ. Притоа, првите генерации кои произлегуваат од УГД дипломираат дури во 2011 (незначителен број) и позначително во 2012 година, кога севкупно на национално ниво бројот на дипломирани студенти е 10 210, што укажува на континуитет со претходните четири години. По овој период, бројот на дипломирани студенти во Македонија опаѓа, за во 2016 година да изнесува 7 947 студенти. Прашањето е како помеѓу 2005 и 2008 година бројот на дипломирани студенти се удвојува? Одговорот треба да се бара во воведувањето на ЕКТ-системот од УКИМ, дисперзијата на високото образование од овој Универзитет, како и намалувањето на општите критериуми произлезено од несоодветната имплементација на Болоњските принципи.²⁶

Друга дилема која како индикатор директно се поврзува со квалитетот на високото образование е степенот на проодност на студентите. Доколку следиме во произволен временски интервал од

---

²⁶ На пример, на многу од факултетите на УКИМ по 2004 година тестовите се полагаат исклучиво преку писмен пат со заокружување на точен одговор, а генерациите на запишани студенти на одредени факултети се несоодветни на Болоњските принципи и изнесуваат до 1 500 студенти, со големи студиски групи за следење на наставно-научниот процес.

---

4 години²⁷ број на дипломирани од запишаните, можеме да дојдеме до одредени индикатори. Доколку во 2004 година се запишале 13 590 студенти, а во 2008 дипломирале 10 027, излегува дека проодноста е фантастична и изнесува 73,78 %. На пример, доколку на Правниот факултет во Скопје заедно со студиската програма Новинарство во 2004 година се запишале 1 139 студенти, а во 2008 дипломирале 405 студенти, тоа изнесува 35,56 % проодност. Според истите параметри, доколку на приватниот Универзитет ФОН во Скопје во 2004 година се запишале 504 студенти, а во 2008 година дипломирале 416 студенти, проодноста изнесува 82,54 %. Во Табела 13 е претставена проодноста на државните и приватните универзитети. Од истата може да се забележи дека проодноста на приватните високообразовни институции во просек е значително повисока од онаа на државните.

Врз основа на истата методологија за 2019 година можеме да претпоставиме дека проодноста по универзитети е следна: УКИМ 48,9 %, УКЛО 39,08 %, УГД 25,02 %, ДУТ 33,86 %, додека од приватните универзитети – Европски Универзитет 68,53 %, Универзитетот на Југоисточна Европа 67,68 %, ФОН Универзитет 55,91 %, Американ Колеџ 69,31 %, МИТ Универзитет 56,68 %, Меѓународен Балкански Универзитет 28,54 % и Меѓународниот Славјански Универзитет има 85,98 % проодност на запишаните студенти кои дипломираат во редовен рок.

---

²⁷ Велиме произволен, како средна вредност, затоа што на одредени факултети егзистираат студиски програми со траење од 3 или 5 години. Исто така, треба да се земе предвид и фактот дека постојат студенти кои се запишале во некоја од претходните генерации и не дипломираат во редовниот рок од 4 години.

Доколку се направи скрининг на проодноста на правните факултети во 2019 година, состојбата би била следна: УКИМ 31,63 %, УКЛО 7,35 %, УГД 26,32 %, ДУТ 39,71 %, ФОН 35,48 %, Американ Колеџ 69,23 %, МИТ Универзитет 88,24 %, Меѓународен Балкански Универзитет 27,78 %, Универзитет на Југоисточна Европа 64,43 %, МУ Визарион 47,79 % и Меѓународниот Славјански Универзитет има над 100 % проодност на запишаните студенти кои дипломираат во редовен рок, односно повеќе дипломирани од запишани во периодот на 4 години. Објаснување за последното може да биде префрлање на студенти од други универзитети, или задоцнето дипломирање на претходни генерации.

Табела 13

Број на запишани студенти во прва година на државните и приватните универзитети (Државен завод за статистика на Република Северна Македонија)									
<i>Година на запишување / Универзитет</i>	<i>2015/16</i>	<i>2014/15</i>	<i>2013/14</i>	<i>2012/13</i>	<i>2011/12</i>	<i>2010/11</i>	<i>2009/10</i>	<i>2008/09</i>	<i>2007/08</i>
Државен	14903	16032	17296	15088	15377	16872	13776	14547	12328
<i>Година / Дипломирани</i>	2019 / 5845	2018 / 6204	2017 / 6460	2016 / 6589	2015 / 6385	2014 / 7746	2013 / 7307	2012 / 8 213	2011 / 7 520
<i>Проодност</i>	39,22 %	38,06 %	37,35 %	43,67 %	41,52 %	45,91 %	53,04 %	56,46 %	61 %
Приватен	2979	2839	2403	2045	2681	2836	4110	3719	2953
<i>Година / Дипломирани</i>	2019 / 2004	2018 / 1472	2017 / 2045	2016 / 1640	2015 / 2069	2014 / 2094	2013 / 2144	2012 / 2172	2011 / 2257
<i>Проодност</i>	67,27 %	51,85 %	85,1 %	80,2 %	77,17 %	73,84 %	52,17 %	58,40 %	76,43 %
Запишани вкупно	17952	18942	19173	17213	18152	19805	17942	18335	18583
<i>Година / Дипломирани</i>	2019 / 7874	2018 / 7698	2017 / 8545	2016 / 8247	2015 / 8458	2014 / 9836	2013 / 9480	2012 / 10 329	2011 / 9 802
<i>Проодност</i>	43,86 %	40,44 %	44,57 %	47,91 %	46,6 %	49,66 %	52,84 %	56,34 %	52,75 %

Дополнителен индикатор за продукцијата на дипломирани студенти во рамките на општините во четирите региони, кои се предмет на анкетното истражување кое следува во продолжение, е незначителното зголемување на дипломирани студенти во Источниот и Југоисточниот плански регион во 2012 година кога се продуцираат првите генерации на УГД, за веднаш потоа бројот значително да се намалува (Табела 14 и 15).

Табела 14

Година	Вкупен број на дипломирани студенти во Република Македонија во временски интервал од 4 години (од 2000)	Дипломирани по региони во временски интервал од 4 години (од 2000) (Државен завод за статистика на Република Северна Македонија)			
		Источен	Југоисточен	Вардарски	Северноисточен
2016	7 947	579	526	593	646
2012	10 210	1070	795	851	696
2008	10 638	833	656	822	673
2004	4 993	421	297	358	313
2000	3 706	366	213	297	179

Табела 15

Број на дипломирани студенти според местото (општината) на постојано живеалиште (Државен завод за статистика на Република Северна Македонија)									
	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007
Берово	53	64	79	88	68	63	75	78	60
Богданци	34	42	26	39	42	28	25	38	35
Босилово	23	41	43	33	26	17	25	19	23
Валандово	35	58	44	59	51	59	47	70	36
Василево	22	24	20	18	18	14	11	11	8
Велес	200	251	256	337	333	252	245	304	210
Виница	74	62	82	72	71	61	67	72	65
Гевгелија	176	128	115	154	144	117	119	158	108
Градско	3	9	13	6	6	4	7	16	10
Делчево	48	69	56	96	71	56	62	93	72
Демир Капија	11	13	8	16	9	87	15	11	11
Зрновци	6	3	10	5	7	5	9	8	3
Кавадарци	185	185	262	233	215	202	226	278	199
Карбинци	4	7	8	4	7	5	3	1	1
Кочани	148	223	164	226	179	215	179	167	137
Кратово	27	49	53	61	49	52	42	45	32
Крива Паланка	89	76	69	126	94	114	112	114	87
Куманово	388	522	537	461	459	411	459	456	315
Липково	64	70	57	35	41	36	57	53	41
Лозово	3	6		9	11	3	6	7	2
Македонска Каменица	33	31	26	28	29	22	20	27	19
Неготино	76	90	101	128	104	117	82	96	85
Ново Село	18	32	28	15	14	27	19	31	16
Пехчево	21	22	20	27	21	30	21	35	24
Пробиштип	73	93	101	86	83	86	88	77	65
Радовиш	83	130	127	152	120	119	117	110	73
Ранковце	9	8	10	10	5	5	6	4	11
Росоман	6	13	10	13	8	9	6	10	2
Свети Николе	80	110	89	104	99	73	72	94	51
Дојран	9	13	12	8	14	13	14	14	5
Старо Нагоричане	3	4	3	3	4	12	2	1	4
Струмица	257	272	238	309	219	242	216	201	178
Чешиново-Облешево	20	11	16	26	12	15	12	7	15
Штип	221	369	339	412	273	363	291	268	198

Пред да преминеме кон резултатите од анкетното истражување, на крајот од овој дел би сакале само да се осврнеме кон уште еден индикативен податок кој упатува на севкупноста во квалитетот на македонскиот образовен систем. Имено, од податоците од Државниот завод за статистика на Република Северна Македонија се забележува значителен процент на дипломирани вонредни студенти на педагошките факултети. Доколку се земе во обзир дека стручната подготовка на еден иден наставник треба да инкорпорира соодветна методика на наставата и знаење кое може да се акумулира низ редовните студии, се доаѓа до претпоставка дека севкупноста на образовниот систем е ставен под знак прашање. Во Табела 16 се понудени дел од процентите на дипломирани вонредни студенти на педагошките и образовните факултети. Според овој индикатор, може да се претпостави дека најквалитетниот наставен кадар се продуцира на Педагошкиот факултет при УКЛО.

Табела 16

Процент на дипломирани вонредни студенти на педагошките и образовните факултети (Државен завод за статистика на Република Северна Македонија)

Факултет / Година на дипломирање	Педагошки факултет, УКИМ-Скопје	Педагошки факултет, УКЛО-Битола	Педагошки факултет (ФОН), УГД-Штип
2007	63,52 %	35,59 %	80,13 %
2008	58,71 %	26,8 %	18,07 %
2009	59,51 %	25,41 %	60,43 %
2015	32,74 %	13,41 %	50 %
2017	39,22 %	6,45 %	38,24 %
2018	31,43 %	18,18 %	52,63 %
2019	36,89 %	0 %	50 %

Веројатност во перцепциите на средношколците за студирање на универзитетите

Методологија на истражувањето и независна варијабла

Анкетното истражување е спроведено на целен примерок од 1 432 испитаника, по случаен избор на средношколци од трета (49 %) и четврта година (51 %) во 2017 година. Во него се опфатени 22 прашања, од кои 9 се однесуваат на независната варијабла, а 13 се однесуваат на прашања поврзани со условите за учење во средните училишта и перцепции поврзани со евентуално идно продолжување на образованието на терцијарно ниво. 48,1 % од испитаниците се од машки пол, а 51,9 % се од женски пол. Најголем дел од испитаниците, или 64,9 % живеат во урбани градски населби, а 34,4 % во рурални селски населби. Според етничката припадност, 89,8 % се од македонска националност, а незначителен број од турска, албанска, влашка, ромска, српска и друга националност, додека 91,8 % се изјасниле дека се со православна вероисповед, а 5,4 % од исламска вероисповед. Опфатените средни училишта се од четири плански региони (Североисточен, Источен, Југоисточен и Повардарски) и се наоѓаат во 13 општини (Штип, Пробиштип, Свети Николе, Куманово, Струмица, Велес, Богданци, Кочани, Македонска Каменица, Винаца, Берово, Радовиш и Кратово). Регионите и средните училишта се селектирани поради тоа што делумно или целосно гравитираат кон Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип.

30,3 % од учениците се со одличен успех, 32,1 % со многу добар успех, 28,6 % со добар успех, а 7,3 % се изјасниле дека претходната учебна година ја завршиле со доволен успех. Најголем дел од испитаниците се со среден социјален статус, или 38 % изјавиле дека

имаат месечни примања во рамките на семејството помеѓу 15 и 30 илјади денари, 19,8 % изјавиле дека примањата се помеѓу 30 и 60 илјади денари, 18,7 % се со месечни примања помеѓу 8 и 15 илјади денари, 12,8 % се со месечни примања над 60 илјади денари и 5,6 % изјавиле дека месечните примања во нивните семејства се под 8 илјади денари. 21,1 % од испитаниците средношколци изјавиле дека барем еден од родителите е со оформено високо образование, на 63,8 % родителите се со средно образование, додека за основно образование на родителите се определиле 12,9 %.

Резултати од истражувањето

Од добиените резултати од истражувањето можеме да забележиме дека 63,2 % од средношколците би сакале да го продолжат своето образование, 20 % одговориле со „не знам“, додека 15,6 % не планираат да продолжат на некој од универзитетите. Се забележува дека нема значително отстапување помеѓу учениците од трета и четврта година. Сепак, учениците кои живеат во градски населби се со поголема веројатност да го продолжат образованието (67 %) наспроти оние кои живеат во рурални населби (56,5 %). Најуверени дека ќе го продолжат своето образование се учениците од средните училишта во Пробиштип (94,8 %), Македонска Каменица (77,6 %), Куманово (72,8 %) и Берово (72,7 %), додека помал е процентот кај учениците во Свети Николе (41,9 %). Според постигнатиот успех во претходната година, 87,3 % од одличните ученици планираат да продолжат на некој од факултетите, 75,9 % од учениците со многу добар успех и 40,6 % од учениците кои претходната учебна година покажале добар успех.

64,8 % од учениците со доволен успех и 20 % со добар успех воопшто не планираат да студираат. Исто така, со зголемувањето на социјалниот статус на ученикот се зголемува и веројатноста по завршувањето на средното да се продолжи со образованието. Од учениците чии семејни примања се најниски, до 8 илјади денари, би сакале да студираат 37,5 %, а исто толку со сигурност нема да студираат, додека, на пример, кај учениците кои потекнуваат од семејства со месечни примања од 30 до 60 илјади денари, 76 % би сакале да го продолжат своето образование.

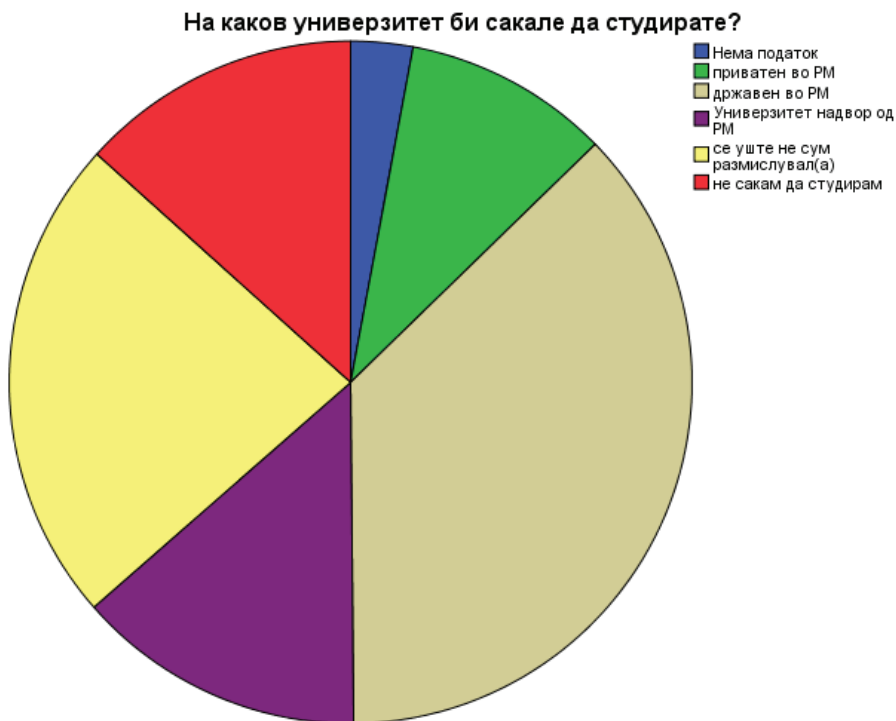
Колку е повисоко образованието на родителите, се зголемува и можноста во своите перцепции учениците да сакаат да студираат, или доколку родителот е со основно образование, би студирале 36,2 %, а доколку е со високо, би студирале дури 79,5 % од средношколците. Сепак, мораме да напоменеме дека постои меѓузависност на различните независни варијабли. Така, доколку ученикот е во семејство каде родителот е со пониско образование, поголеми се изгледите да живее во рурална населба, да има понизок социјален статус, па дури и понизок успех, за разлика од учениците кај кои родителот е со повисоко образование, живее во урбана средина, има повисок социјален статус и подобар успех на училиште.

Учениците во средните училишта не би биле во можност да продолжат со студирање поради: заминување надвор од државата (19,3 %), ниските финансиски можности (10,9 %) и немањето перспектива (вработување) (8,6 %). Сепак, главна мотивација за студирање е подобрата перспектива која високото образование ја нуди (34,1 %) и можноста за лична индивидуална надоградба (10,9 %).

Најголемиот дел од испитаниците би сакале да студираат на некој од државните универзитети во земјата (37,2 %), на приватен универзитет размислуваат да студираат 9,8 %, 13,7 % би студирале на универзитет надвор од државата, додека 23,1 % сè уште не размислувале за ова прашање (Графикон 5). Најголем интерес за студирање на приватен универзитет има кај средношколците во Кочани, Винаца, Свети Николе и Куманово, додека за државен универзитет најголем е интересот кај учениците во средните училишта во Пробиштип, Берово и Кратово. За студирање надвор од државата поголем интерес пројавуваат средношколците во Велес, Радовиш, Македонска Каменица и Струмица. Повисокиот социјален статус на испитаниците значи и поголема можност истите да го продолжат образованието на некој од приватните универзитети или, пак, да студираат надвор од државата. Доколку еден од родителите е со високо образование, се зголемува можноста ученикот да се определи за приватен (19,2 %) или универзитет надвор од државата (19,5 %). Сепак и кај последната категорија, со речиси двојна разлика доминира изборот на државен универзитет (34,8 %).

Графикон 5

Најголемиот дел од учениците опфатени со истражувањето, од државните универзитети се определиле за двата најголеми, т.е. Универзитетот „Кирил и Методиј“ – Скопје (УКИМ) со 24,4 % и Универзитетот „Гоце Делчев“ – Штип (УГД) со преференција од 20,3 %.

Графикон 6

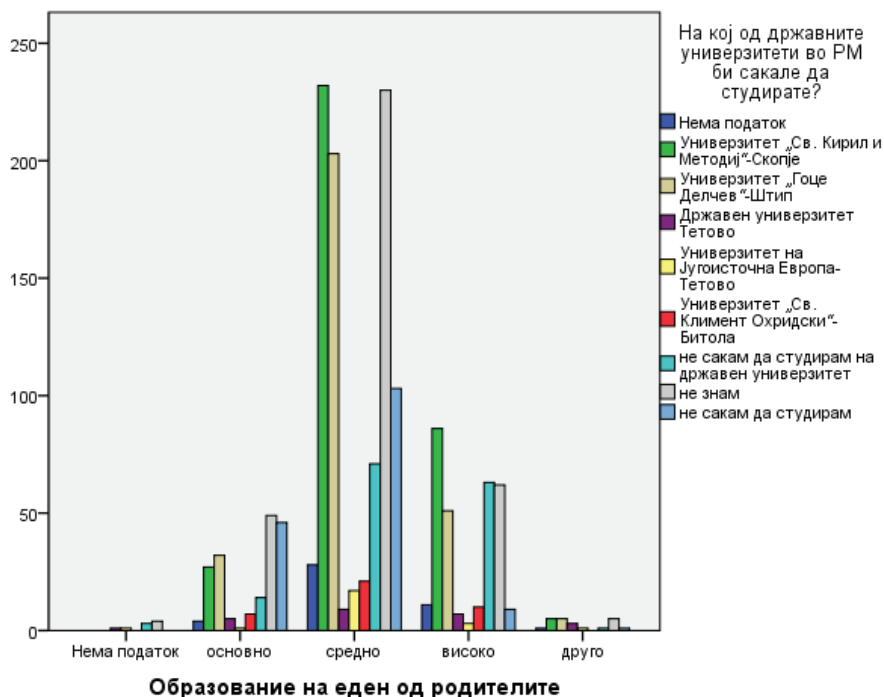
Од учениците кои се изјасниле дека еден од нивните родители има завршено основно образование, 17,3 % одговориле дека планираат своето образование да го продолжат на УГД, додека 14,6 % на УКИМ. Дури 24,9 % од овие ученици се изјасниле дека не сакаат да студираат.

За разлика од нив, кај учениците кои се изјасниле дека еден од нивните родители има завршено средно образование, 22,2 % одговориле дека планираат своето образование да го продолжат на УГД, додека 25,4 % на УКИМ. Само 11,3 % од овие ученици се изјасниле дека не сакаат да студираат.

Кај учениците кои се изјасниле дека еден од нивните родители има завршено високо образование, 16,9 % одговориле дека планираат своето образование да го продолжат на УГД, додека 28,5 % на УКИМ. Само 3 % од овие ученици се изјасниле дека не сакаат да студираат.

Со утврдување на коефициентот на корелација помеѓу образованието на родителите на учениците и нивниот избор на државен универзитет на којшто планираат да студираат, ги имаме следните резултати: постои статистички значајна, но слаба и негативна линеарна врска помеѓу образованието на родителите на учениците и нивниот избор на државен универзитет на којшто планираат да студираат. Негативната врска покажува дека учениците чии родители имаат повисок степен на образование, го избираат УКИМ, додека со намалување на нивниот степен на образование се зголемува процентот на ученици кои одлучуваат да студираат на УГД (Графикон 7).

Графикон 7

Од учениците кои се изјасниле дека имаат месечни примања до 8 000 денари, 21,3 % одговориле дека планираат своето образование да го продолжат на УКИМ, додека 16,3 % на УГД. Дури 20 % од овие ученици се изјасниле дека не сакаат да студираат.

Кај учениците кои се изјасниле дека имаат месечни примања од 8 000 до 15 000 денари, 24,3 % одговориле дека планираат своето образование да го продолжат на УГД, додека 21,3 % на УКИМ. 18,7 % од овие ученици се изјасниле дека не сакаат да студираат.

Кај учениците кои се изјасниле дека имаат месечни примања од 15 000 до 30 000 денари, 22,1 % одговориле дека планираат

своето образование да го продолжат на УГД, додека 27,8 % на УКИМ. Само 9,7 % од овие ученици се изјасниле дека не сакаат да студираат.

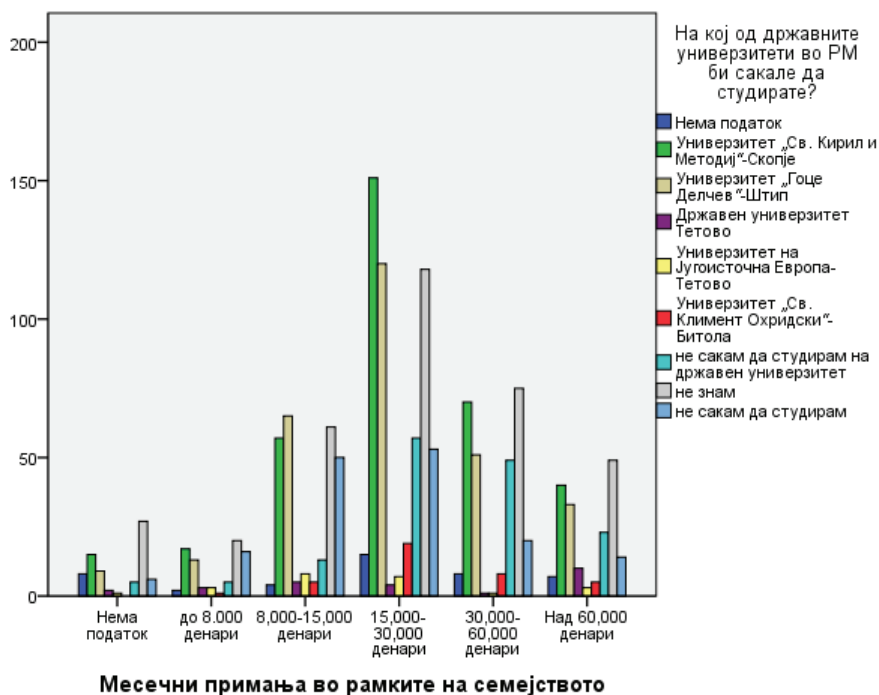
Кај учениците кои се изјасниле дека имаат месечни примања од 30 000 до 60 000 денари, 18 % одговориле дека планираат своето образование да го продолжат на УГД, додека 24,7 % на УКИМ. Само 7,1 % од овие ученици се изјасниле дека не сакаат да студираат.

Кај учениците кои се изјасниле дека имаат месечни примања над 60 000 денари, 17,9 % одговориле дека планираат своето образование да го продолжат на УГД, додека 21,7 % на УКИМ. Само 7,6 % од овие ученици се изјасниле дека не сакаат да студираат.

Со утврдување на коефициентот на корелација помеѓу месечните примања во семејствата на учениците и нивниот избор на државен универзитет на којшто планираат да студираат, ги имаме следните резултати: не постои статистички значајна врска помеѓу овие две променливи (Графикон 8).

Графикон 8

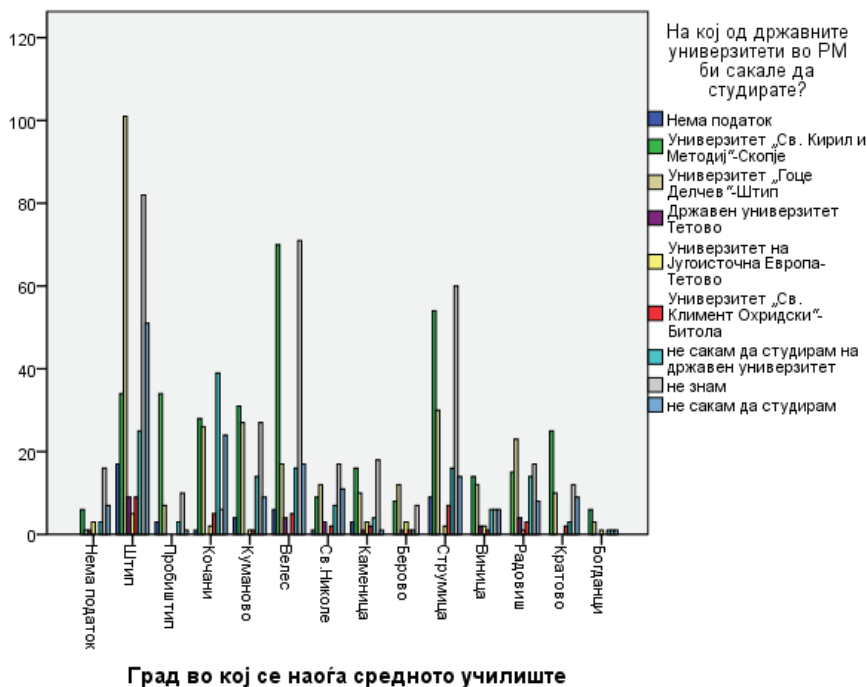

Во поглед на градовите од учениците кои веќе го направиле изборот на државниот универзитет, само од Штип дури 30,3 % се изјасниле дека ќе студираат на УГД, а само 10,2 % на УКИМ. Од околните градови: Радовиш (17,6 % УКИМ, 27,1 % УГД), Берово (24,2 % УКИМ, 36,4 % УГД), Свети Николе (14,5 % УКИМ, 19,4 % УГД).

Ова не е случај со останатите општини кои гравитираат околу Штип: Пробиштип (58,6 % УКИМ, 12,1 % УГД), Кратово (41 % УКИМ, 16,4 % УГД), Македонска Каменица (27,6 % УКИМ, 17,2 % УГД), Кочани (21,4 % УКИМ, 19,8 % УГД), Струмица (28,1 % УКИМ, 15,6 % УГД), Веница (28,6 % УКИМ, 24,5 % УГД), Богданци (46,2 % УКИМ,

23,1 % УГД), Куманово (27,2 % УКИМ, 23,7 % УГД), Велес (34 % УКИМ, 8,3 % УГД) (Графикон 9).

Графикон 9

Од испитаниците кои живеат во град, 26,2 % се изјасниле дека сакаат да студираат на УКИМ, а 18,4 % на УГД, 11,5 % се изјасниле дека не сакаат да студираат на државен универзитет, додека 9,6 % дека не сакаат да студираат.

Од испитаниците кои живеат во село, 21,3 % се изјасниле дека сакаат да студираат на УКИМ, а 24 % на УГД, 8,7 % се изјасниле дека не сакаат да студираат на државен универзитет, додека 14,2 % дека не сакаат да студираат.

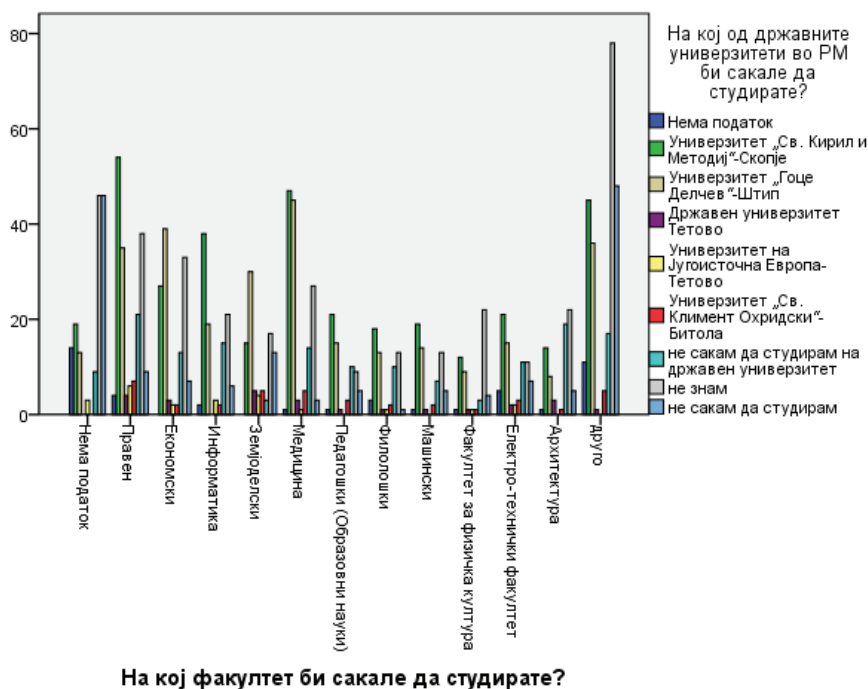

Не постои статистички значајна корелација помеѓу местото на живеење и изборот на државен универзитет.

Во однос на факултетите, УКИМ би го одбрале дури 30,3 % од учениците што сакаат да студираат на Правен факултет, додека само 19,7 % би го одбрале УГД. Слична е ситуацијата со оние ученици кои сакаат да студираат Информатика: 35,8 % би го одбрале УКИМ, а само 17,9 % би го одбрале УГД. Од учениците кои сакаат да студираат на Електротехнички факултет, 27,3 % би сакале да се запишат на УКИМ, додека 19,5 % на УГД.

Додека кај учениците кои сакаат да студираат на Економски факултет (21,4 % УКИМ, 31 % УГД), Земјоделски факултет (16,3 % УКИМ, 32,6 % УГД), Медицина (32,2 % УКИМ, 30,8 % УГД) (Графикон 10).

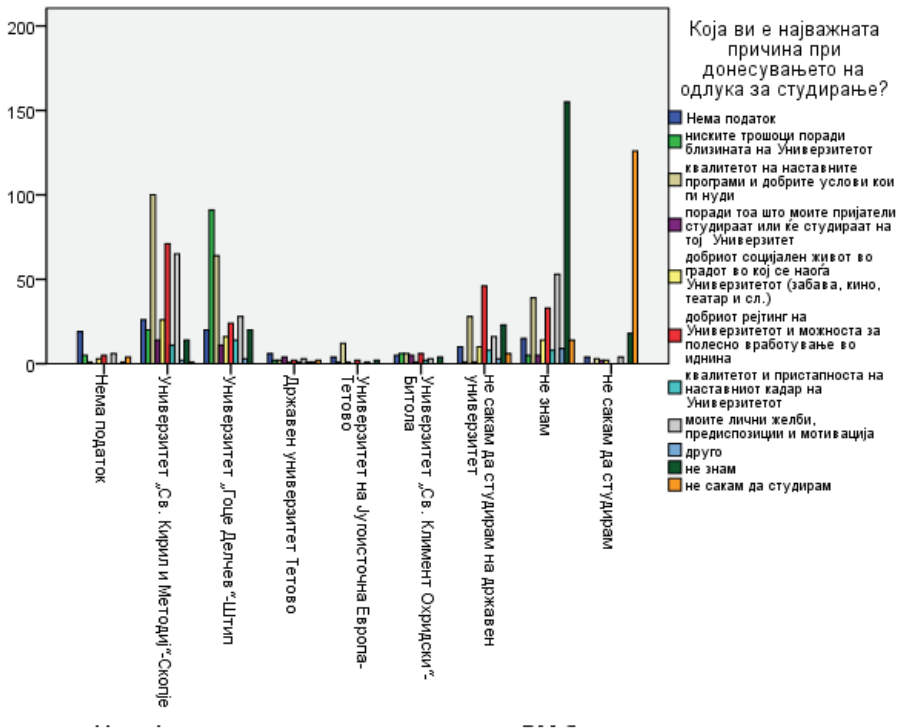
Графикон 10

Постои статистички значајна средна зависност помеѓу изборот на државниот универзитет и причината која учениците ја навеле како пресудна за студирање.

Така, за УКИМ, 28,6 % го одбираат поради квалитетот на наставните програми, а 20,3 % поради добриот рејтинг на Универзитетот. За УГД, 31,3 % го одбираат поради ниските трошоци и близината, а 22 % поради квалитетот на наставните програми, додека 8,2 % го одбираат поради добриот рејтинг на Универзитетот (Графикон 11).

Графикон 11

Мотивација за избор на занимање (факултет)

Според преференциите на испитаниците средношколци, најпопуларни факултети се правните и медицинските, додека веднаш зад нив се економските и факултетите за информатика (Табела 17).

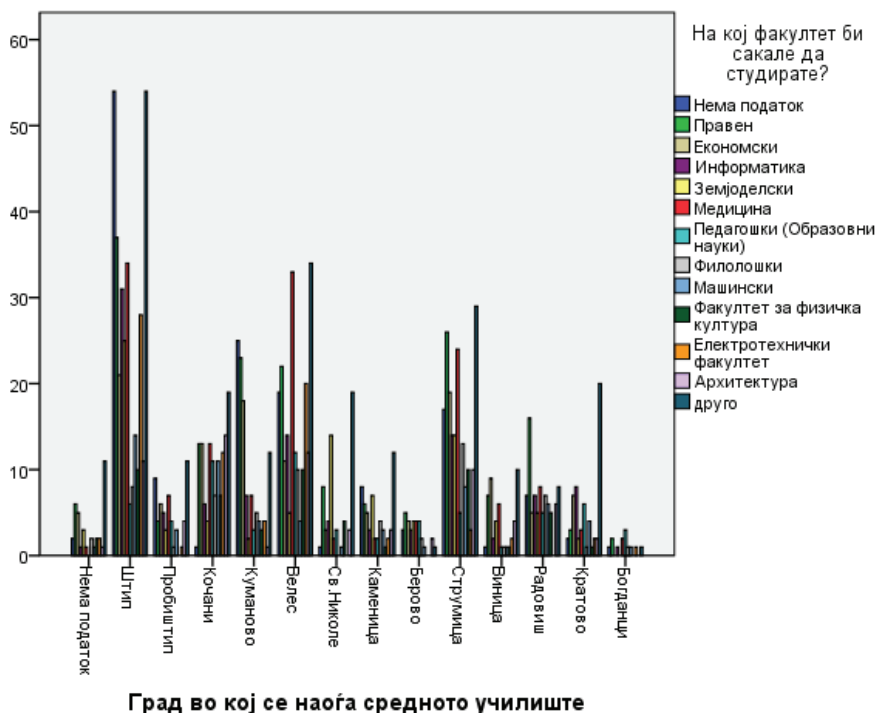
Табела 17

На кој факултет би сакале да студирате?

	Фреквенција	Процент	Валиден процент	Кумулативен процент
Нема податок	150	10,5	10,5	10,5
Правен	178	12,4	12,4	22,9
Економски	126	8,8	8,8	31,7
Информатика	106	7,4	7,4	39,1
Земјоделски	92	6,4	6,4	45,5
Медицина	146	10,2	10,2	55,7
Педагошки (Образовни науки)	65	4,5	4,5	60,3
Филолошки	62	4,3	4,3	64,6
Машински	62	4,3	4,3	68,9
Факултет за физичка култура	54	3,8	3,8	72,7
Електротехнички факултет	77	5,4	5,4	78,1
Архитектура	73	5,1	5,1	83,2
друго	241	16,8	16,8	100,0
Вкупно	1432	100,0	100,0	

Според интересот за факултети по градови, од истражувањето можеме да забележиме дека најголем интерес за Правен факултет има во Куманово, Берово, Радовиш, Богданци и Веница, за Економски факултет – Куманово, Берово, Веница и Кратово, за Информатика во Штип, Кратово, Пробиштип, Радовиш и Струмица, за Земјоделски факултет во Свети Николе, Македонска Каменица и Берово, за Медицински факултет во Велес, Штип, Струмица, Пробиштип, Богданци и Берово, за Педагошки (Образовни науки) најголем интерес има во Богданци, Берово, Кратово и Кочани, за Филолошки факултет во Радовиш, Богданци, Струмица, Македонска Каменица и Берово, за Машински факултет интерес е пројавен во Кочани и Богданци итн. (Графикон 12).

Графикон 12

Според постигнатиот успех во средното училиште, на Правен факултет најмногу од заинтересираните би биле многу добри и одлични, на Економски факултет многу добри и добри, на Информатика најголем интерес пројавуваат ученици со одличен и добар успех, на Земјоделски факултет со добар и многу добар успех, на Медицина со одличен успех, на Образовани науки со многу добар и одличен успех, на Филолошки со многу добар успех (Табела 18).

Табела 18

На кој факултет би сакале да студирате? * Постигнат просечен успех во претходната година

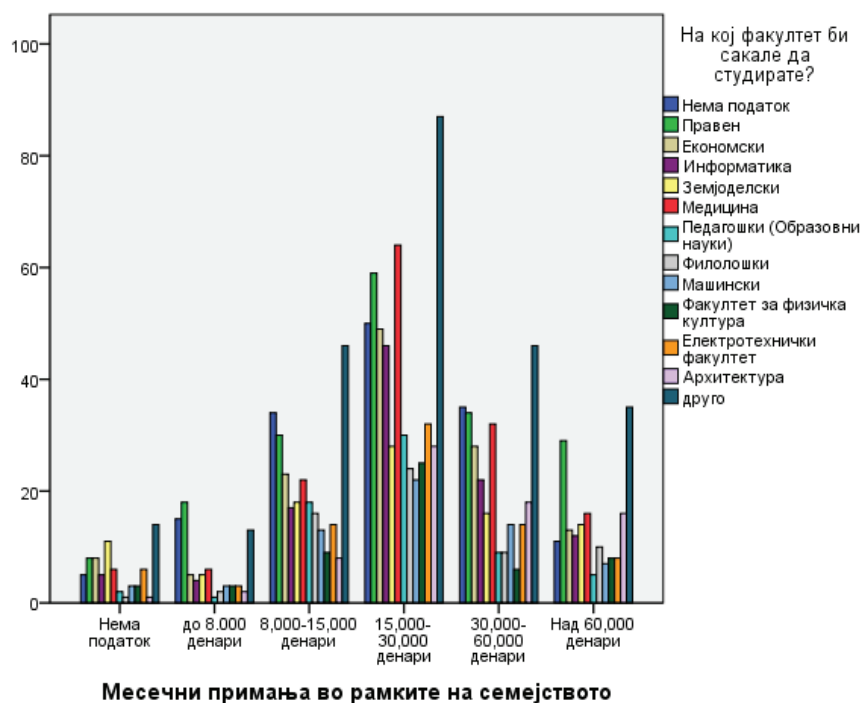
		Постигнат просечен успех во претходната година						Вкупно
		Нема податок	одличен	мн. добар	добар	доволен	недоволен	
На кој факултет би сакале да студирате?	Нема податок	3 2,0%	43 28,7%	39 26,0%	40 26,7%	24 16,0%	1 0,7%	150 100,0%
	Правен	2 1,1%	57 32,0%	66 37,1%	43 24,2%	10 5,6%	0 0,0%	178 100,0%
	Економски	0 0,0%	34 27,0%	49 38,9%	41 32,5%	2 1,6%	0 0,0%	126 100,0%
	Информатика	0 0,0%	42 39,6%	23 21,7%	35 33,0%	6 5,7%	0 0,0%	106 100,0%
	Земјоделски	6 6,5%	14 15,2%	25 27,2%	27 29,3%	20 21,7%	0 0,0%	92 100,0%
	Медицина	1 0,7%	73 50,0%	53 36,3%	17 11,6%	2 1,4%	0 0,0%	146 100,0%
	Педагошки (Образовни науки)	0 0,0%	21 32,3%	25 38,5%	18 27,7%	0 0,0%	1 1,5%	65 100,0%
	Филолошки	0 0,0%	12 19,4%	32 51,6%	17 27,4%	1 1,6%	0 0,0%	62 100,0%
	Машински	1 1,6%	19 30,6%	14 22,6%	21 33,9%	5 8,1%	2 3,2%	62 100,0%
	Факултет за физичка култура	1 1,9%	4 7,4%	17 31,5%	27 50,0%	5 9,3%	0 0,0%	54 100,0%
	Електротехнички факултет	0 0,0%	33 42,9%	15 19,5%	24 31,2%	5 6,5%	0 0,0%	77 100,0%
	Архитектура	0 0,0%	32 43,8%	23 31,5%	15 20,5%	3 4,1%	0 0,0%	73 100,0%
	друго	2 0,8%	50 20,7%	79 32,8%	84 34,9%	22 9,1%	4 1,7%	241 100,0%
	Вкупно	16 1,1%	434 30,3%	460 32,1%	409 28,6%	105 7,3%	8 0,6%	1432 100,0%

Во однос на социјалниот статус и преференцијата на факултет, оние со најниски месечни примања во семејството, до 8 000 денари, се заинтересирани за Правен факултет, средношколците кои се од семејства со месечни примања помеѓу 8 000 и 15 000 денари – за Правен, Економски и Медицински факултет, среднонискиот социјален слој помеѓу 15 000 и 30 000 ден. месечни примања во семејството за Правен, Медицински, Економски и Факултет за информатика, средновисокиот слој на средношколци кои потекнуваат од семејства со месечни примања помеѓу 30 000 и 60

000 ден. најмногу се заинтересирани за Правен, Економски и Медицински факултет, а оние со примања над 60 000 ден. месечно во рамките на семејството за Правен факултет (Графикон 13). Од изнесеното можеме да забележиме дека социјалниот статус нема значително влијание при изборот на факултетот.

Графикон 13

Според половата структура на испитаниците, можеме да забележиме дека за женскиот пол попреферирани се Педагошки (Образовни науки), Правен, Економски и Медицински факултет, додека за машкиот пол – Факултет за информатика, Земјоделски,

Машински, Електротехнички или Факултет за физичка култура (Табела 19).

Табела 19

На кој факултет би сакале да студирате? * Пол

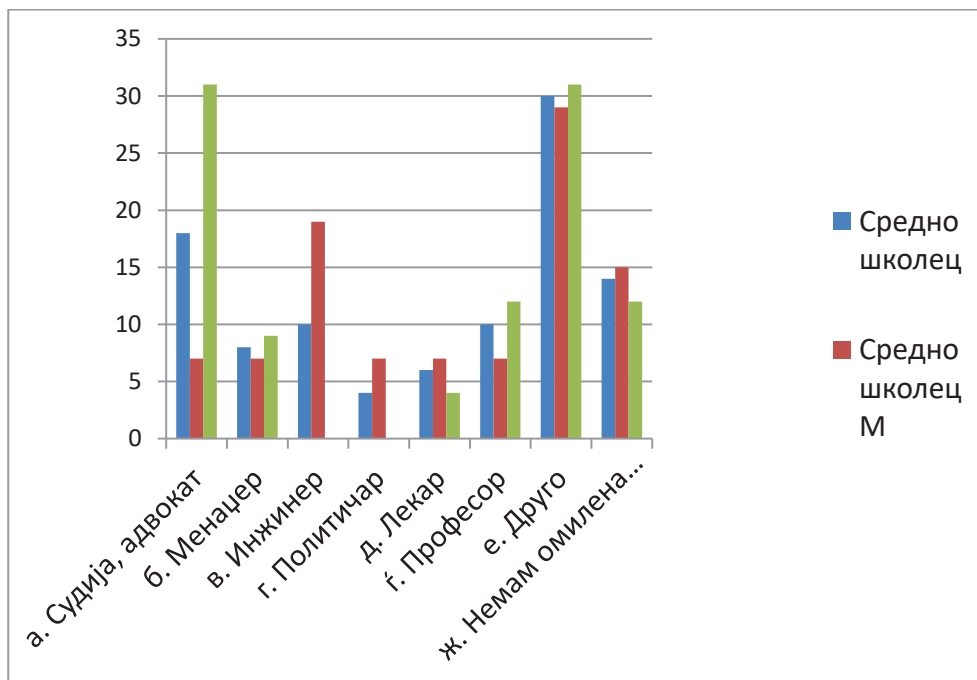
		Пол		Вкупно
		Машки	Женски	
На кој факултет би сакале да студирате?	Нема податок	65 43,3%	85 56,7%	150 100,0%
	Правен	80 44,9%	98 55,1%	178 100,0%
	Економски	48 38,1%	78 61,9%	126 100,0%
	Информатика	72 67,9%	34 32,1%	106 100,0%
	Земјоделски	62 67,4%	30 32,6%	92 100,0%
	Медицина	39 26,7%	107 73,3%	146 100,0%
	Педагошки (Образовни науки)	10 15,4%	55 84,6%	65 100,0%
	Филолошки	20 32,3%	42 67,7%	62 100,0%
	Машински	47 75,8%	15 24,2%	62 100,0%
	Факултет за физичка култура	45 83,3%	9 16,7%	54 100,0%
	Електротехнички факултет	55 71,4%	22 28,6%	77 100,0%
	Архитектура	32 43,8%	41 56,2%	73 100,0%
	друго	114 47,3%	127 52,7%	241 100,0%
	Вкупно	689 48,1%	743 51,9%	1432 100,0%

Слични преференции во однос на половата структура добивме и во рамките на истражувањето спроведено во 2013 година. Ова истражување се однесуваше на испитаници средношколци и студенти и ги опфаќа истите региони. Прашањето се однесува на листа на професии, од кои студентите и средношколците треба да

изберат која е најпреферирана. Веднаш да споменеме дека поради нивната насоченост во образованието, како и поради фактот дека поголемиот број на испитаници студенти доаѓаат од корпусот општествени факултети, не може да се добие реална слика. Состојбата е сосема поинаква кај испитаниците средношколци кои според образовните профили (дури и да се во рамките на насочените, стручни средни училишта) се пофлексибилни во перцепцијата на нивната идна професија. Интересно, очигледно е дека одредени професии се попреферирани кај женскиот пол, додека други кај испитаниците од машки пол. Така, очигледно омилените „женски“ професии се: судија, адвокат, менаџер или професор, додека типично „машки“ преферирани професии се инженер, политичар и лекар (Графикон 14).

Графикон 14

Средношколци

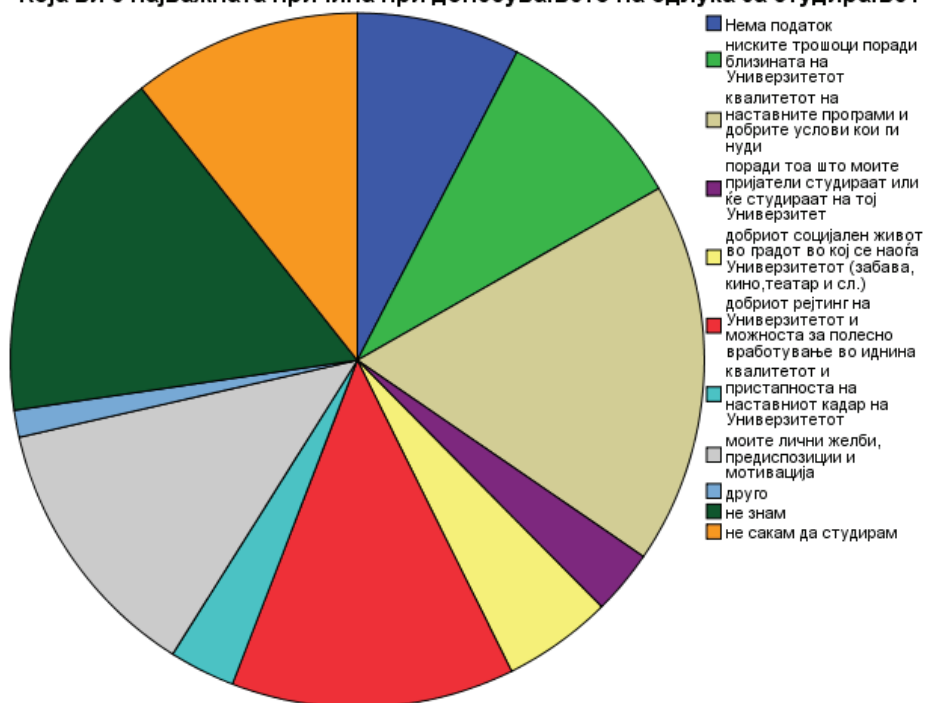

Фактори на влијание при изборот на високото образование

При донесувањето одлука за студирање, најважните причини според мислењето на средношколците се бараат во квалитетот на наставните програми и условите кои ги нуди универзитетот, добриот рејтинг на универзитетот и можноста за вработување, како и личните желби и предиспозиции, односно личниот избор. Пристапноста кон наставниците, социјалниот живот во градот во кој се наоѓа универзитетот, како и влијанието од пријатели се чини се помалку важни во рамките на ваквите перцепции (Графикон 15).

Графикон 15

Која ви е најважната причина при донесувањето на одлука за студирање?

Подобрите перспективи за во иднина, но и личната надоградба и можноста за полесно добивање виза за иселување се подеднакво значајни мотиви за запишување на факултет (Графикон 16).

Графикон 16

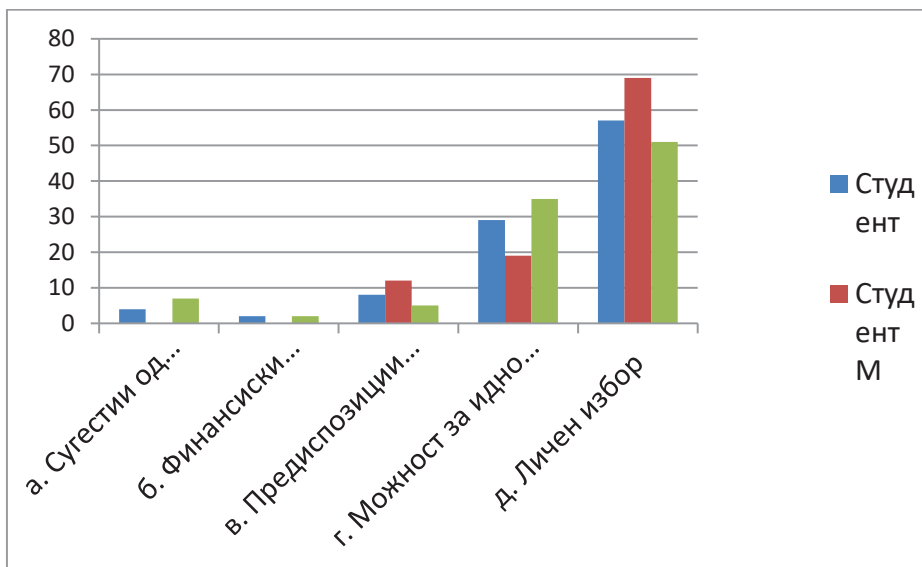
Според истражувањето спроведено во 2013 година (Стојановски, Џамтовска Здравковска, 2013), на прашањето *Кои се вашите мотиви за избор на образованието (факултет или средни училишта)?*, веднаш се утврдува тенденција на различна перцепција кај средношколците и студентите. Така, 57 % од студентите тврдат дека личниот избор е главна детерминанта на нивното образование, за 29 % тоа се можностите за идно вработување, 8 % носат одлука врз основа на предиспозициите и талентот, 4 % врз основа на сугестиите на семејството, а само 2 % од испитаниците студенти тврдат дека основна детерминанта на нивниот избор се финансиските предиспозиции (Графикон 17). Ваквите резултати

зборуваат на повисок степен на автономност при носењето одлуки, иако истата не секогаш се темели на рационалните претпоставки, втемелени на перцепцијата за идно вработување или предиспозициите или талентот. Иако сугестиите од семејството и финансиските можности имаат низок индекс во вкупната перцепција, токму истиот укажува дека дисперзијата на високото образование во помалите градови и регионални центри го прави ваквиот фактор на влијание минимален во вкупните перцепции. Поточно, преку ваквата перцепција можеме да утврдиме дека високото образование станува попростапно за семејствата со понизок буџет, бидејќи дисперзираноста на образованите центри значи намалување на издатоците поврзани со патување или обезбедување престој во местото на студирање (Стојановски, Џамтовска Здравковска, 2013).

Кај средношколците имаме поделеност во перцепциите на факторите на влијание при изборот на образование (Графикон 18). За разлика од 57 % од испитаниците студенти кои тврдеа дека личниот избор го одредува нивното образование, процентот кај средношколците е речиси половичен, односно 32 %. Можноста за вработување е мотив за избор на образованието кај 30 % од средношколците, додека 24 % се однесуваат на предиспозициите или талентот. Сето ова укажува на помала автономност при изборот на образованието, што во согласност со возраста е за очекување. Но она што изненадува е фактот дека рационалниот избор е повеќе застапен кај средношколците, отколку кај студентите. Исто така очигледна е разликата кај детерминирањето на факторот „финансиски можности“, кој е застапен дури кај 12 % од средношколците испитаници, што значи шест пати поголема вредност за разлика од онаа кај испитаниците студенти. На крајот, само 2 % од испитаниците средношколци тврдат дека пресудни во нивниот избор се влијанијата од семејството. Последното е очигледно изненадување (Стојановски, Џамтовска Здравковска, 2013).

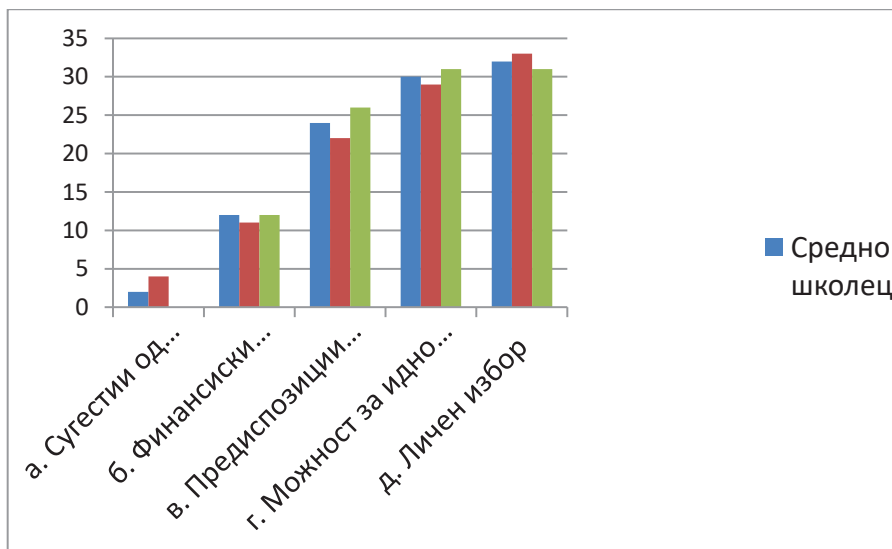
Графикон 17

Студенти

Графикон 18

Средношколци

МЛАДИ, МИГРАЦИИ И ВИСОКО ОБРАЗОВАНИЕ

Вовед

Основните демографски карактеристики на едно општество се тесно поврзани со потенцијалот на младите како јадро за секој иден општествен развој. Изгледите во балканските земји се загрозувани од нискиот природен прираст на населението и континуираната миграција која се интензивираше во последните децении. Миграцијата во минатото беше генерирана од војни, политичка нестабилност и недостаток на економски перспективи. Денес, голем дел од регионот е интегриран во ЕУ, а остатокот е со јасни аспирации да се интегрира во блиска иднина. Сепак, некои отворени билатерални прашања, како и нефункционалните политички системи, корупцијата, недостаток на владеење на правото и економската нестабилност се некои од главните причини за миграција на младите во иднина.

Овој текст е фокусиран на општата мотивација за миграција во балканските земји, со фокус на македонското општество. Две анкетни истражувања се претставени како емпириска основа за понатамошни анализи. Резултатите ја одразуваат општата состојба во источните и централните региони на Република Македонија. Вклучени се и лонгитудинални аспекти, споредувајќи ги податоците генерирани во 2014, 2018, 2022 и 2023 година. Дополнително, официјалната статистика ги потврдува тезите и создава поширока слика за корелативните односи помеѓу образовната мотивација и миграциските трендови.

Демографскиот потенцијал на една земја, регион или град е главен предуслов за креирање политики и проекција на секој иден развој (економски, политички, здравствен и сл.). Според тоа, општите тенденции за демографска депопулација се поврзани со ниските стапки на природен прираст на населението и механичката миграција. Дури и членството на некои земји од екс комунистичкиот источноевропски блок, кои денес се дел од ЕУ и НАТО, не ги понуди

очекуваните резултати за забрзан економски раст. Напротив, отворените граници им понудија можност на граѓаните на земјите како Хрватска, Бугарија и Романија лесно да мигрираат во некои од овие поразвиени земји на Западот. Оваа состојба е многу слична за остатокот од регионот на Југоисточна Европа, вклучително и Република Македонија.²⁸ Покрај главниот фактор за миграцијата на младите, поврзан со економските параметри, движечка сила за миграција на населението на возраст од 15 до 25 години е и образованието, особено на средно и на универзитетско ниво. Многумина сметаат дека постојните можности за образование во овие источноевропски земји не се доволни, па многу често младите студираат во странство. Мотивацијата е поврзана со согледувањата за поквалитетни образовни програми, како и со можностите за социјализација и патување. Исто така, постои значителен интерес за можностите за идна интеграција преку постојана миграција (Browne, 2017).²⁹ Во оваа смисла, анализите на високообразовните системи во регионот се многу значајни за утврдување на клучните фактори на образовната младинска миграција.

Демографија и миграција на Балканот

Од 1990-тите, поширокиот регион на балканските земји имаше значителна стагнација и пад на нивното население (Табела 20). Ова се должи на значајната политичка и економска нестабилност како резултат на социјалната трансформација и балканските војни. Падот на населението е подеднакво распределен на пониските нивоа на плодност и постојаниот миграциски прилив кон западните поразвиени земји.

---

²⁸ Од трендот на миграција на младата популација кај категориите на возраст од 18 до 35 години не се исклучени и високоразвиените земји како Данска, Германија, Холандија, Италија, Норвешка, Шведска или Словенија (Cortina, Tapan and Raphael (ed.), 2014). Некои проценки се дека до 2050 година, поради ниската стапка на фертилитет и миграцијата, земјите од ЕУ ќе загубат 70 милиони. Затоа, имиграционите стратегии за привлекување на населението да мигрира кон Унијата се фактор кој може да ги измени лошите трендови (Muenz, 2007).

²⁹ Некои проценки се дека овој тип на миграција на младите е оптимален и е само кај 10 % од високообразованите млади во земјите во развој (Docquier, 2014).

Според Иван Чипин, кој користи различни индикатори, Хрватска е меѓу 10-те најстари нации во светот. Постојаното годишно зголемување на бројот на лица на возраст од 65 и повеќе години и намалувањето на работоспособното население кријат некои потенцијални економски и социјални проблеми. Покрај ниската стапка на природен прираст, Хрватска се соочува и со континуирани миграциски трендови, особено на младото и високообразовано население³⁰ (Čipin, 2017). Ниската стапка на природен прираст на населението од 1,5 и негативните демографски трендови предвидуваат дека во следните неколку децении Хрватска може да изгуби дополнителни 16 % од своето население. Според хрватскиот Завод за статистика, нето-миграцијата се зголемила од 1 472 во 2009 година на 22 451 во 2016 година кога емигрирале вкупно 36 436 лица, но нивото на емиграција од Хрватска е повисоко отколку што сугерираат официјалните статистики, можеби двојно или дури тројно (Lőrinczné Bencze, 2020). Дополнително, ситуацијата во Бугарија од многу истражувачи е опишана како катастрофална. Во последните три децении, земјата изгуби 16 отсто од населението. Во последните години таа е на последното место во Европа. На почетокот на 1990-тите, стапката на природен прираст беше -2 %, а достигна -6 % во 2016 година (Ilieva, 2017). Брзите промени во стапката на низок природен прираст доведува до интензивно демографско стареење во Србија. Во последните години во Србија се раѓале помалку од 70 000 бебиња годишно, додека највисоката стапка на наталитет била околу 150 000 деца во првата половина на 1950-тите. Намалувањето на стапката на природен прираст и помалиот број раѓања резултираа со значително стареење на населението. До 2018 година Србија влезе во првите десет од земјите со највисока средна возраст. Дополнително, традицијата на иселување е присутна и во Србија. Од 1990-тите и големиот прилив на бегалци поради балканските војни, последните трендови покажаа зголемување на емиграцијата (Ördögh, 2020).

---

³⁰ Како и во другите земји во регионот, миграциските трендови во Хрватска не се подеднакво територијално распоредени. На пример, северните рурални региони на земјата се под посилен и континуиран емиграциски притисок (Pokos, 2017).

Табела 20

Населението во балканските земји според Светска банка (The World Bank, 2023)

	1990	2000	2010	2020
Албанија	3 286 542	3 089 027	2 913 021	2 837 849
Македонија	2 044 174	2 026 350	2 055 004	2 072 531
Србија	7 586 000	7 516 346	7 291 436	6 899 126
Црна Гора	606 372	604 950	619 428	621 306
Босна и Херцеговина	4 494 310	4 179 350	3 811 088	3 318 407
Хрватска	4 777 368	4 468 302	4 295 427	4 047 680
Словенија	1 998 161	1 988 925	2 048 583	2 102 419
Бугарија	8 718 289	8 170 172	7 395 599	6 934 015
Косово	1 862 000	1 700 000	1 775 680	1 790 133

Традицијата на економска миграција од овие региони на Југоисточна Европа беше дополнета со насилната дезинтеграција на поранешната југословенска федерација, војните, политичката нестабилност, лошите економски политики поврзани со сомнителната приватизација на општествениот капитал и воопшто лошите економски параметри. Оттука, за многу автори, несомнено, примарен фактор за интензивирање на миграцијата, особено кај младата популација, е високата невработеност и сиромаштијата. Дополнителни индивидуални варијабли кои влијаат на миграцијата се: полот, возраста, степенот на образование, бројот на членови во семејството и семејниот статус (Malaj and Malaj, 2017). Покрај делумната интеграција на некои балкански земји во ЕУ, во последната деценија, обединети под микрорегионалната деноминација „Западен Балкан“, останатите земји се гетоизираат во чекалната за членство со мали шанси за побрза евроинтегративна перспектива. Ова влијае за постојан раст на евроскептицизмот, како и во земјите на ЕУ, така и на јавното мислење во земјите кандидати

во регионот³¹ (Sydorus, Yakymchuk, and Avhustiok, 2022). Недостигот на јасен и стабилен пат за интеграција само ги зголемува можностите за понатамошна миграција од овој регион кон западноевропските земји.

Од 1990-тите година, бројот на мигранти од Западен Балкан се удвоил на речиси 3,8 милиони во 2019 година. Според податоците на Светска банка, 47 % од Босанците, 45 % од Црногорците, 41 % од Албанците, 30 % од Косовците, Македонците и Србите живеат во странство (Огиќ, 2022). Според Балканскиот барометар за 2017 година, на ниво на Југоисточна Европа, 27 % од населението го дефинирале својот социо-економски статус како потпросечен, со високи 35 % од граѓаните на Албанија и 33 % од граѓаните на Србија (Balkan Barometer, 2017). Во 2022 година овој процент малку се намалува и изнесува 22 %, со 27 % во Албанија и 23 % во Црна Гора (Balkan Barometer, 2022). Истовремено, во 2017 година, 45 % од граѓаните во регионот размислувале да мигрираат и да работат надвор од државата, или тоа е 50 % од граѓаните на Албанија, Босна и Херцеговина или 45 % од граѓаните на Македонија (Balkan Barometer, 2017). Во 2022 година, 39 отсто од граѓаните во регионот размислувале да мигрираат и да работат надвор од земјата. Највисоки нивоа за потенцијална миграција беа во Косово со 59 %, и во Албанија³² со 42 % (Balkan Barometer, 2022). Проценките се дека до 2019 година нивото на емиграција во регионот беше значајно со тренд на продолжување на намалувањето на населението (Silviu,

³¹ Идејата за интеграциите во ЕУ е поврзана со некои аспекти на безбедноста, но главно концентрирана на економските параметри на севкупниот општествен просперитет. За Катунинец и Динер ова е поврзано со концептот на „држава на благосостојба“. За нив „процесот на европската интеграција од самиот почеток е воден од идејата за потребата да се постигне рамнотежа меѓу економската и социјалната димензија. Зголемувањето на животниот стандард и работните услови на вработените беше заедничка цел на сите нејзини членови“ (Katunines and Diener, 2021). Во оваа смисла, кризата на проширувањето е произведена од зголемениот евроскептицизам и не е ништо друго, туку производ на кризата на „државата на благосостојба“.

³² Перцепцијата за миграцијата во некои земји, како што е Албанија, варира во зависност од економскиот развој на регионите (префектурите). Префектурите со релативно помал развој се Кукс, Дибр и Елбасан (Nurja, 2020), а миграцијата од тие региони е поголема.

2020).³³ Во една студија на студенти по медицина во Босна и Херцеговина, 61,2 % размислуваат да ја напуштат земјата, а 16,1 % бараат постојана работа во странство (Šeherčehajić and Ramić, 2022). И покрај тоа што депопулацијата е негативен фактор за понатамошен социјален и економски развој, дијаспората од Западен Балкан, преку дознаките на мигрантите, е важен ресурс за развојот на нивните матични земји (Oguč, 2022).

За Мизикаци и Баумгартл, во тековните и проектираните случаи во Источна Европа, поголемиот дел од земјите се изложени на ризик како земји за „извоз на високото образование“, кои испраќаат студенти и академски кадар во странство наместо „увоз“ на странски студенти или кадар, а овој тренд се зголемува секоја година (Mizikaci and Baumgartl, 2007). Според истражувањето на Балканската регионална платформа за младинско учество и дијалог, најголем дел од младите во регионот на земјите од Западен Балкан патуваат надвор од земјата еднаш или двапати годишно, најчесто на патувања, одмори со семејството или на обука или образовни програми. 60 % сметаат дека во нивните земји на младите не им се нудат доволно можности за квалитетен живот. Подобриот живот во другите земји, според ова истражување, се должи на поголемите можности за наоѓање добро вработување, поголемите можности за напредување во кариерата, подобрите можности за формално и неформално образование, како и подобри приходи. Повеќето млади луѓе би сакале трајно да се преселат во некоја од земјите членки на ЕУ, а причината за евентуално напуштање на земјата најчесто се бара поради можностите за вработување според квалификациите што ги поседуваат младите и подобриот животен стандард (Popović and Gligorović, 2016).

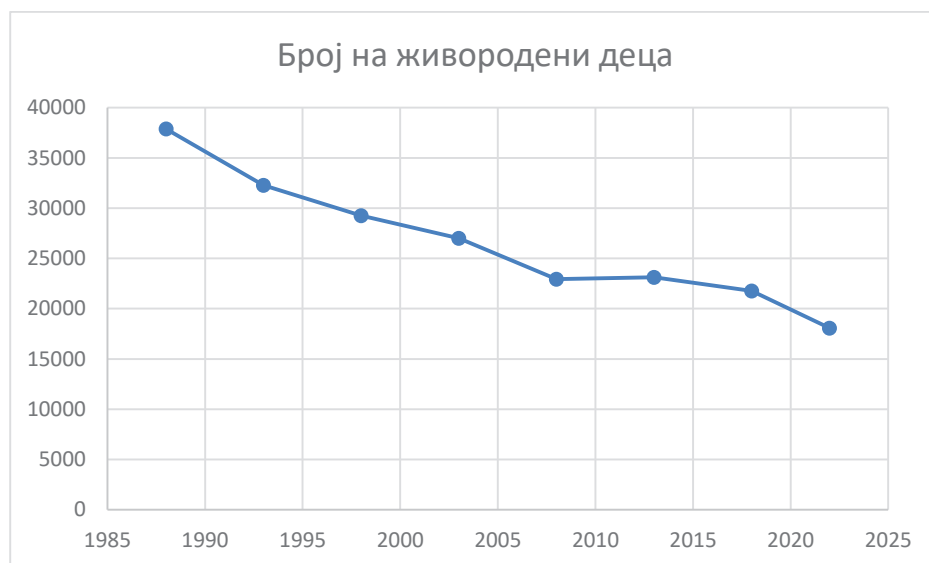
³³ Така, Албанија има загубено 41,9 % од населението или 1 207 032 граѓани, со проекција до 2050 година да изгуби дополнителни 15,8 %, Босна и Херцеговина има загубено 50,1 % или 1 653 056 граѓани, со проекцијата до 2050 година да изгуби дополнителни 18,2 отсто, Црна Гора има загубено 24,4 % или 153 009 граѓани, со проекција до 2050 година да изгуби дополнителни 6,2 %, Република Македонија има загубено 31,6 % или 658 264 граѓани, со проекции до 2050 да изгуби дополнителни 10,9 % и Србија има загубено 7,1 %, или 147 593 граѓани, со проекција до 2050 година да изгуби дополнителни 6,7 % (Silviu, 2020).

Демографски показатели и миграција на младите од Република Македонија

Основната демографска слика за Република Македонија поеднакво се заснова на показателите поврзани со наталитетот, демографскиот потенцијал и механичката циркулација на населението поврзани со миграцијата во, но првенствено надвор од државата. Основните демографски податоци во последните три децении укажуваат на тренд на опаѓање на живородените деца (Графикон 19). Ако во 1988 година бројот на живородени е 37 879, во 2022 година оваа бројка е само 18 073, со јасен тренд на опаѓање на бројките во иднина. Слични тенденции можеме да забележиме и кај индексот на природен прираст на населението, кој од 2019 година дури влезе во негативни вредности (Графикон 20).³⁴

Графиикон 19

Државен завод за статистика на Република С. Македонија

³⁴ Постојаната емиграција главно ја опфаќа младата популација и младите брачни парови, што предизвика континуирано зголемување на бројот на деца родени во странство. Достапните податоци покажуваат дека заклучно со 2020 година, учеството на децата родени во странство во споредба со живородените во земјата достигна повеќе од 25 % (Lozanoska, Janeska & Djambaska, 2022).

Графикон 20

Државен завод за статистика на Република С. Македонија

Трендовите за миграција на населението во поширокиот регион на Југоисточна Европа се пресликани во случајот со Република Македонија. Но, проблем е да се утврди точниот број на иселување од земјата. Според официјалните статистички извори, 11 380 луѓе се иселиле од Македонија во периодот од 1994 до 2013 година. Додека другите меѓународни организации проценуваат дека приближно 20 – 30% (450 000 – 630 000) од вкупното население емигрирале од Македонија до 2013 година, од кои повеќето од нив се млади луѓе (The Economist, 2017).³⁵ Дополнително, само во периодот од 2012 до 2016 година, 113 975 лица ја напуштиле Македонија за да заминат во земјите на ОЕЦД (Швајцарија, Австрија, Германија и САД), што е 5,5 % од вкупното население кое ја напуштило државата 5 години (Naumovski, 2021).

³⁵ Според анализата на официјалните статистички податоци, во Република Македонија нема драстични разлики меѓу емиграцијата и имиграцијата, ниту според регионалната застапеност, ниту според полот, возраста, брачниот статус и слично (Sotirovski and Hristovski, 2014). Сепак, ваквите податоци се далеку од реалната слика и фактичката состојба.

Според природата на емиграцијата, таа може да се структурира во три категории: прво, трајна миграција на семејства или обединување на семејството, второ, привремена или циркуларна економска емиграција (вработување) или привремена миграција поради образовни цели, обука или посета на членови на семејството, и трето, нелегално заминување од земјата или барање заштита во трети земји (Bornarova and Janevska, 2012).³⁶

Според истражувањето на Динковски и Марковска-Симоска, регионалните трендови се пресликуваат кај младите во Република Македонија. Дури 69 % од студентите изјавиле дека би сакале да работат надвор од државата, а главната причина се базира на економските претпоставки за подобро вработување и повисоки примања (Dinkovski and Markovska-Simoska, 2018). Според истражувањето спроведено од Институтот за социолошки и политичко-правни истражувања, доколку имаат можност да студираат во странство, 48,8 % од младите би сакале да студираат во некоја од земјите членки на ЕУ, а 25,2 % во САД. Индикативно, според истото истражување, младите претпочитаат да работат во државната администрација, наспроти приватниот сектор (Топузовска Латковиќ и др., 2013). Токму слабиот развој на приватниот сектор, наспроти клиентелизмот и очекувањата на државата се чини дека е клучен фактор за дополнително создавање мотивациони фактори за миграција на младите надвор од државата.

Една од главните причини за миграцијата на младите е релативно високото ниво на невработеност. Како што можеме да забележиме од Графикон 21, невработеноста на младите во Република Македонија во последната деценија се намалува, но тоа во значителна мера исто така се должи и на високиот интензитет на

---

³⁶ Податоците укажуваат на два широки емиграциски трендови: еден по прогласувањето независност во 1991 година и другиот по падот на шенгенскиот ѕид во 2009 година. Визната либерализација, заедно со стекнувањето бугарски пасоши на граѓани од Македонија, обезбеди поширок пристап до пазарите на трудот во ЕУ и даде поттик за долгорочна македонска емиграција во периодот од 2007 година. Податоците од бугарскиот Комитет за бугарско државјанство проценуваат дека над 90 000 граѓани на Македонија добиле бугарски пасош помеѓу 2002 и 2019 година (Petreski, 2021).

иселување на младите. Сепак, 34,91 % од невработеноста кај младите (до 24 години) е многу под просекот на Европската Унија.

Графикон 21

Стапка на невработеност кај младите од 2013 до 2022 (North Macedonia: Youth unemployment rate from 2003 to 2022)

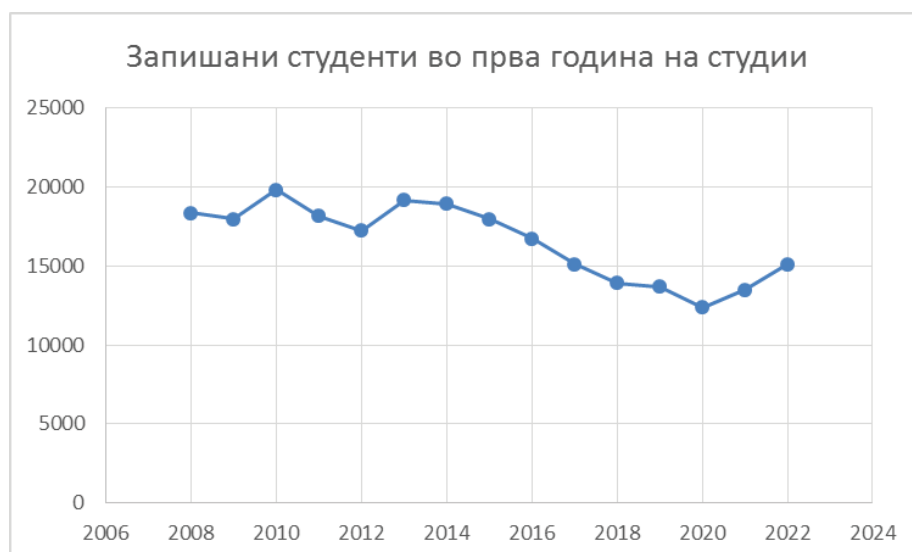
Следејќи ги основните демографски показатели и релевантните податоци, претпоставуваме дека негативните трендови на природниот прираст и намалувањето на општата популација силно ќе влијаат на значително намалување на бројот на запишани студенти на универзитетско ниво. Но, ова не е баш така. На Графикон 22 може да се забележи дека бројот на студенти е релативно висок, со мала тенденција на стагнација или опаѓачки трендови. Но, ако се земе предвид дека бројот на македонски студенти кои студираат во странство се зголемува во последните пет години, бројките покажуваат различни трендови.³⁷ Исто така,

³⁷ На пример, според изјавата на амбасадорот на Република Словенија во Република Македонија, на универзитетите во Словенија во 2023 година се запишани вкупно 1 443 активни студенти (Николов, 2023). Но, тие бројки се многу

треба да се има предвид дека се вклучени студенти запишани во прва година, но значителен број студенти се веќе активни, ја презапишуваат годината, или менуваат факултети или студиски програми.

Графикон 22

Запишани студенти во прва година на додипломски студии на факултетите или високообразовните установи (Државен завод за статистика на Република С. Македонија)

Млади, миграции и високо образование во централните и источните региони на Република Македонија

Методологија

Резултатите се базираат на две спроведени истражувања во 2022 и 2023 година, во четири региони (Источен, Североисточен,

поголеми, ако се земе предвид дека само во студиската 2022/2023 година прва година на студии од Македонија започнале 1 516 студенти на сите универзитети во Словенија (Јанчевска, 2023).

Вардарски и Југоисточен регион) во Република Македонија. Првото истражување (Анкета 1)³⁸ беше спроведено во 2022 година на примерок од 308 млади луѓе на возраст од 15 до 35 години. Прашањата од истражувањето се однесуваа на перцепциите на младите за прашањата за миграција. Податоците ќе имаат лонгитудинални аспекти кои вклучуваат споредба со резултатите од истражувањата спроведени на истото прашање во 2014 и 2018 година (Стојановски и Денкова, 2018; Стојановски, 2020). Второто истражување (Анкета 2)³⁹ е спроведено во 2023 година на примерок од 1 093 средношколци од трета и четврта година на образование. Ова истражување е спроведено во 20 средни училишта, во 14 градови во претходно споменатите региони на Република Македонија. Ова истражување беше фокусирано на прашања поврзани со миграцијата на младите во средно образование и мотивацијата на средношколците да го продолжат своето образование на универзитетско ниво. Резултатите се споредуваат со резултатите од истражувањето произведени на истата методологија и спроведени во 2018 година (Stojanovski, Denkova, and Marolov, 2018; Стојановски, Коцева Лазарова и Тодорова, 2020 година).

Резултати и дискусија

Од резултатите од истражувањето можеме да забележиме дека повеќето млади би сакале да заминат, размислувајќи да мигрираат и да работат надвор од државата (Анкета 1). Процентот кој е производ на перцепцијата на младите во регионите во истражувањето е повисок од националниот просек (Balkan Barometer, 2022) и изнесува 58,4 %. Сепак, општата тенденција за

---

³⁸ 43 % од испитаниците се од машки пол, додека 57 % се од женски. 75,3 % изјавиле дека живеат во урбани средини, а 23,7 % во рурални средини. 62 % се на возраст меѓу 15 и 18, 26, 6 % помеѓу 19 и 24 години и 11, 4 % на возраст меѓу 25 и 35 години (Анкета 1).

³⁹ 51,5 % од испитаниците се од трета година, додека 48,1 % се од четврта година. 75,1 % од испитаниците живеат во градови или урбани средини, додека 24,5 % живеат во село или рурална средина. 94 % од испитаниците се од македонска етничка припадност, 2,2 % Албанци, 0,7 % Турци, 1,3 % Власи и 0,5 % Срби. 92,9 % се изјасниле како христијани, 4,3 % муслимани и 2,2 % се одлучиле за друго (Анкета 2).

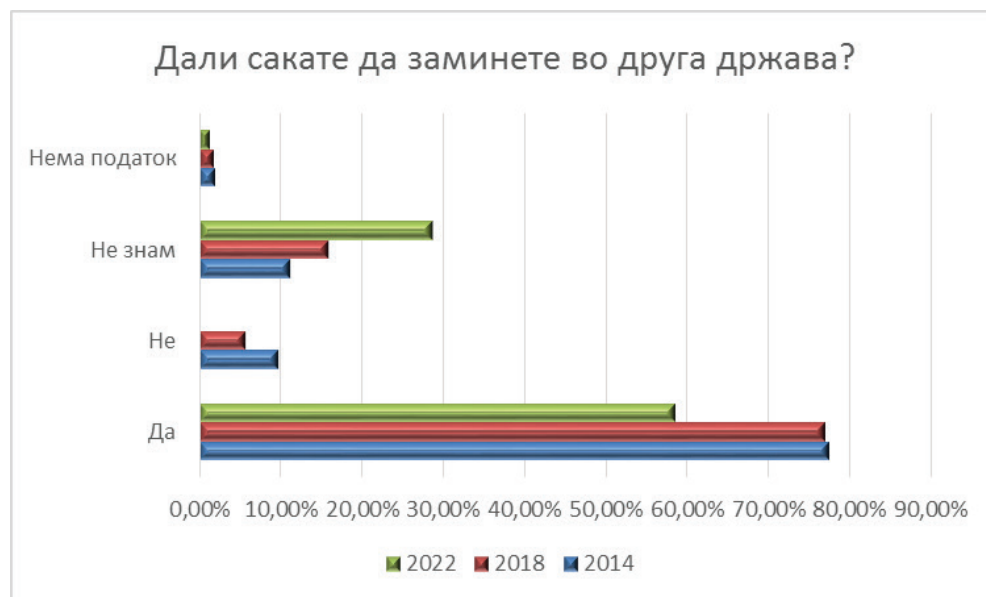
намалување на перцепциите за емигрирање во странство е видлива во овие региони (Табела 21; Графикон 23). Резултатите покажуваат дека иако заминувањето во странство за работа е примарен фактор што придонесува поединците да ја напуштат својата матична земја и покажува намалување во последните години, паѓајќи од 57 % во 2014 година, на 31,5 % во 2022 година. Додека туристичките патувања како мотивација за патување во странство се зголемува, од 15,5 % на 20,8 % (Табела 22).

Табела 21

Дали сакате да заминете во друга држава?

	Да	Не	Не знам	Нема податок
2014	77,3 %	9,7 %	11,1 %	1,9 %
2018	76,8 %	5,7 %	15,8 %	1,7 %
2022	58,4 %	11,7 %	28,6 %	1,3 %

Графикон 23

Табела 22**Зошто би сакале да заминете во друга држава?**

	За туристички патувања	За студирање	За градење професионална или спортска кариера	За заработувачка /работа	Друго	Нема податок
2014	15,5 %	7,7 %	14 %	57 %	1 %	4,8 %
2018	12,4 %	18,8 %	12,8 %	41,6 %	4 %	10,4 %
2022	20,8 %	14,9 %	13,6 %	31,5 %	8,4 %	10,7 %

Од спроведеното истражување можеме да забележиме дека процентот на млади луѓе кои се ориентирани кон трајно иселување од државата благо се намалува, од 17,4 % во 2014 година, на 14,3 % во 2022 година. Но, ако ги имаме фактите за оние кои се неопределени, тогаш можеме да генерираме спротивен заклучок, или во најмала рака да предизвикаме сомнеж (Табела 23).

Табела 23**Дали по подолг престој во друга држава, би сакале да се вратите во Македонија?**

	Да	Не	Не знам	Нема податок
2014	50,2 %	17,4 %	28 %	4,3 %
2018	40,3 %	15,8 %	41,9 %	2 %
2022	48,4 %	14,3 %	35,7 %	1,6 %

Најпопуларните дестинации за младите во регионите што се дел од ова истражување се Германија, САД и Швајцарија. Во последното истражување интересот за Швајцарија е забележливо намален, но има и благ пораст на интересот за мигрирање во Италија (Табела 24).

Табела 24

Во која држава гледате можност за заработувачка или за трајно иселување?

	2014	2018	2022
САД	30,4 %	16,8 %	20,8 %
Германија	30,9 %	24,5 %	20,5 %
Обединетото Кралство	7,2 %	5 %	5,2 %
Скандинавските земји	9,2 %	4,4 %	4,5 %
Италија	2,9 %	2 %	7,8 %
Обединети арапски емирати (Дубаи), Катар	7,7 %	3,4 %	4,5 %
Авганистан/Ирак	1 %	0,3 %	1 %
Швајцарија	/	22,1 %	12,3 %
Ниту една од понудените држави	3,9 %	1,3 %	1 %
Друго	4,3 %	3 %	8,4 %
Нема податок	2,4 %	17,1 %	14 %

Во Анкетата 2 беа опфатени различни прашања, главно поврзани со перцепциите на средношколците на продолжување на едукацијата на ниво на високо образование. Од резултатите може да се забележи дека повеќето средношколци планираат да го продолжат образовниот процес на некој од универзитетите. Споредено со 2018 година кога 63,2 % планирале да продолжат со образованието, во 2023 година имаме зголемување на 66,7 %. Со зголемувањето на успехот на средношколците се зголемува и можноста тие да се одлучат да студираат. Така, кај одличните ученици сигурно би студирале дури 87,3 % во 2018 година и 83 % во 2023 година. Можност за напуштање на државата имаат 23,1 % од оние кои не би го продолжиле образованието на некој од универзитетите и заминување во странство. Со помал успех (просек) се зголемува можноста за напуштање на земјата од

причини кои не се поврзани со продолжување на образованието (одлично 9 %, многу добро 17,7 %, добро 18,5 %, доволно 33,3 %).

Како и во регионот на Југоисточна Европа и пошироките трендови во Македонија, можеме да забележиме дека најпопуларни се државните универзитети. Можеме да претпоставиме дека оваа претпочитаност на државните универзитети може да се зголеми поради нивната пристапност и подобра репутација или квалитет. Но, споредувајќи ги податоците генерирани во 2018 година со 2023 година, забележливо е дека перцепциите за студирање во странство се речиси двојно зголемени, а студирањето во земјата се намалува (Табела 25). Последната идеја е дополнителен сериозен показател дека образовната миграција е еден од главните двигатели на процесите на *одлив на мозоци*.

Имајќи ги предвид резултатите од 2023 година, индикативно е дека постои можност, за краток временски период, еден од четворица средношколци кои нема да учат, да ја напушти државата. Исто така, постои тенденција за зголемување на миграциските фактори поврзани со продолжувањето на образованието надвор од земјата. По оваа основа, повеќе од 20 % од вкупниот број млади луѓе од регионите кои биле предмет на истражувањето би можеле да ја напуштат земјата. Во апсолутни бројки, потенцијално, само од последната генерација матуранти, од нешто над 3 500 пријавени за државна матура, земјава би можеле да ја напуштат околу 900 млади од источниот и централниот дел на Македонија. Иако е привремена емиграција, таа лесно може да се трансформира во трајна. Дополнително загрижува фактот што овие средношколци најчесто се со висок успех на училиште. Дополнително, ако на ваквите бројки се додаде дека повеќе од 25 %, поради давање приоритет на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје (УКИМ), може да се преселат да живеат во главниот град на државата, регионите, барем привремено, можат да загубат повеќе од половина од младото население.

Од истражувањето, ако се направи споредба, може да се забележи дека социјалниот статус на испитаниците се зголемува во последните 5 години (2018 до 2023 г.) и благо влијае на можноста за избор на образование, во насока на зголемување на преференциите

за студирање надвор од државата. Дополнително, доколку родителите имаат високо образование, се зголемува можноста средношколците да изберат некој од странските универзитети.

Табела 25

На каков универзитет би сакале да студирате?

	Приватен универзитет во Македонија	Државен универзитет во Македонија	Универзитет во странство	Не знам	Не сакам да студирам	Нема податок
2018	9,8 %	37,2 %	13,7 %	23,1 %	13,3 %	2,9 %
2023	10,2 %	28,4 %	22,3 %	24,4 %	10 %	4,8 %

Најпопуларни државни универзитети во регионите според оваа анкета меѓу средношколците се Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје (УКИМ) и Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип (УГД). Водени од побарувачката на пазарот и принципите на слободната пазарна економија, последната деценија, техничките факултети стануваат многу попопуларни. Гледајќи ги споредбените резултати од 2018 и 2023 година, може да се забележи дека најголемо покачување на преференцијата има на Факултетот за информатика. Сепак, Медицината, Правото и Економијата се популарни како и секогаш (Табела 26).

Што се однесува до резултатите од истражувањето во 2023 година, за студирање на приватните универзитети, најголем интерес има за Економски факултет (20,2 %), Правен факултет (19,3 %) и Факултет за информатика (18,3 %); за студирање на државните универзитети има за Информатика (21,4 %), Медицина, (16,5 %), Економија (12,5 %) и Право (9,7 %), а за студирање на универзитетите надвор од државата најголем интерес има за Медицина (20%), Информатика (19,1%), Економија (9,8%) и Право (9,3 %).

Бидејќи изгледите за градење професионални кариери во областа на медицината и информатиката се ограничени во земјава, можеме да претпоставиме дека дури и за оние кои студираат на некои македонски универзитети, овие избори се мотивирани од перспективите кои ги нудат некои од европските пазарни економији.

Табела 26

На кој факултет би сакале да студирате?

	2018	2023
Правен	12,4 %	9,1 %
Економски	8,8 %	11,3 %
Информатика	7,4 %	17,5 %
Земјоделски	6,4 %	2,4 %
Медицина	10,2 %	13,6 %
Образовни науки/Педагошки	4,5 %	3,3 %
Филолошки	4,3 %	2,8 %
Машински	4,3 %	2,5 %
Спорт	3,8 %	1,6 %
Електротехнички	5,4 %	2 %
Архитектура	5,1 %	1,9 %
Друго	16,8 %	19,8 %
Нема податок	10,5 %	8,1 %

Според истражувањето во 2018 година, на прашањето која е главната причина за понатамошно студирање на универзитетско ниво, најпопуларните избори се: бидејќи образованието е предуслов за подобри идни перспективи (34,8 %), за подобрување на нивните интелектуални капацитети (9,64 %) и добивање студентска виза за можна миграција во странство (10,89 %) (Stojanovski, Denkova, and Marolov, 2018). На истото прашање во 2023 година, најпожелни се затоа што образованието е предуслов за подобри идни перспективи (38,7 %), за подобрување на нивните интелектуални капацитети (15,5 %), за полесно идно вработување (7,6 %), и добивање студентска виза за можна миграција во странство (5,7 %). Како што

можеме да забележиме од споредбата на податоците, доминантни се рационалните избори за градење на иден просперитет. Студентите се помалку мотивирани да го користат својот студентски статус на некој од универзитетите во Република Македонија како основа за идна миграција. Но, мораме да истакнеме дека во последно време разбирање се должи и на зголемените перцепции за студирање во странство како миграција базирана на образование.

Главни критериуми за средношколците при идниот избор на универзитетот во 2018 година се: квалитетот на студиските програми и добрите услови (17,8 %), подобрата репутација на универзитетот и можноста за идно полесно вработување (13,2 %) и нивните лични желби, предиспозиции и мотивација (12,5 %) (Stojanovski, Denkova, and Marolov, 2018). Во 2023 година преференциите остануваат исти, квалитетот на студиските програми и добрите услови (22 %), подобрата репутација на универзитетот и можноста за идно полесно вработување (13,5 %) и нивните лични желби, предиспозиции и мотивација (22 %). Непрепознавањето на важноста на ниските трошоци, пристапноста и социјалното опкружување како фактор не значи дека тие не се важни, туку дека доминираат лични мотивациони фактори и рационални основи на согледувања за квалитетот на високообразовните институции. Најважните фактори при донесување на одлука за студирање се личните желби, предиспозиции и мотивација, квалитетот на наставните програми и добрите услови кои ги нуди универзитетот, како и добриот рејтинг на универзитетот. За можностите при изборот на универзитетот/факултетот, средношколците најчесто се информираат од социјалните медиуми и интернет, од пријателите кои веќе студираат на тој универзитет/факултет и од родителите и семејството (Графикон 24; Графикон 25).

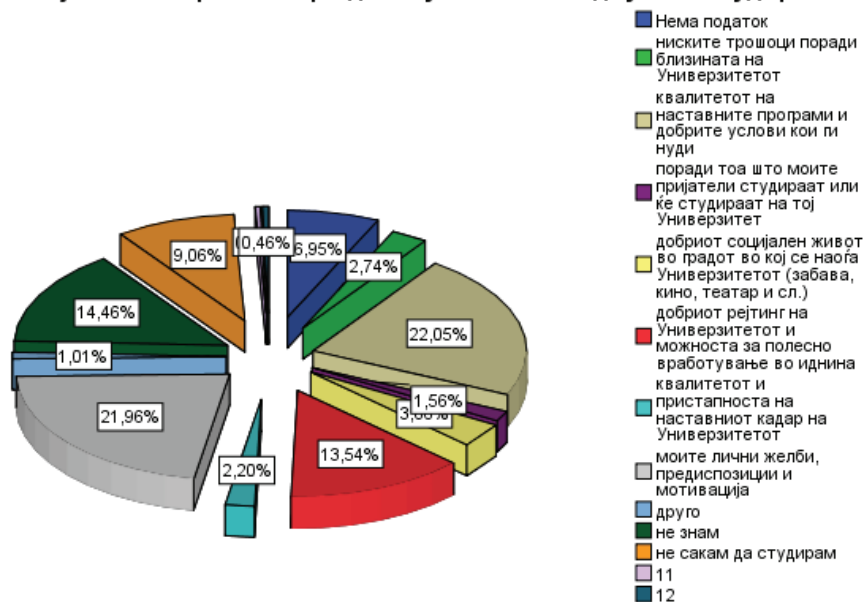
Доколку се направи вкрстување на податоците, тогаш би ги добиле следните заклучоци:

- Поголеми изгледи за студирање имаат испитаниците од женски пол (77,3%), наспроти машкиот пол (54,1%);
- Исто така, очекувано е четврта година да се повеќе определени да студираат (71,6%), наспроти трета година (62,4%);

- Од оние кои потегнуваат од град би студирале 70,2%, наспроти оние од село 56,5%;
- По општини, најмногу би студирале од Куманово (89,7%), Неготино (78%), Штип (75,8%), Струмица (73,2%), Пробиштип (71,4%), Радовиш (70,9%), а под просекот се Велес (64,8%), Св. Николе, Мак. Каменица и Гевгелија со 60%, Кавадарци (58,1%), Кочани (57,6%), и најмалку Веница (41,2%);
- Со зголемувањето на успехот на средношколците, се зголемува и можноста да се определат да студираат. Така, кај одличните ученици, би студирале сигурно дури 83 %;

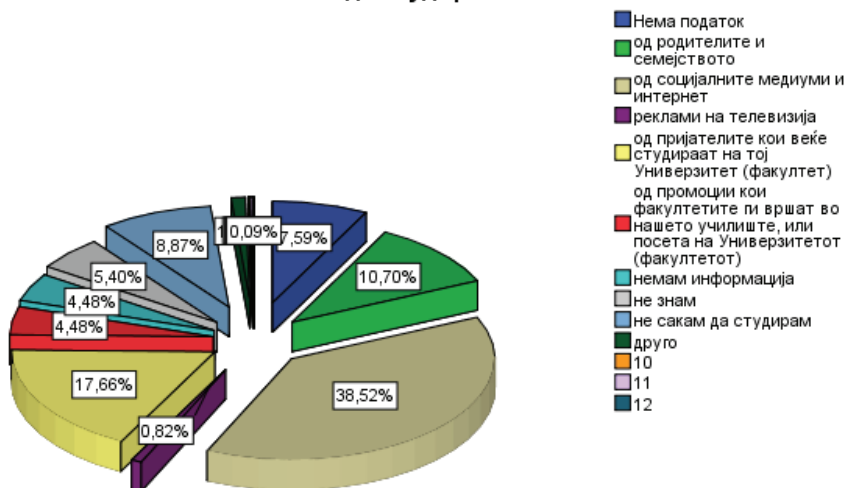
Графикон 24

Која ви е најважната причина при донесувањето на одлука за студирање?

Графикон 25

На кој начин најчесто се информирате за Универзитетот (факултетот) на кој би сакале да студирате?

- Исто така, со повисокиот социјален статус се зголемува и можноста за студирање;
- Повисокото образование на еден од родителите влијае за поголема можност за продолжување на образованието кај средношколците (основно (36,2 %), средно (62,9%) и високо (80,3%));
- Кај 23, 1 % од оние кои не би го продолжиле своето образование на некој од универзитетите постои можност за напуштање на државата и заминување во странство;
- Кај учениците од четврта година благо се зголемува преференцата на државните универзитети и изнесува 33, 5 %, наспроти 24, 9 % кај трета година.

ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ

Во Македонија е забележлив недостатокот на релевантни податоци за миграција на младите и миграција на населението генерално. Десетиците илјади иселени според официјалните статистички податоци не ја отсликуваат реалноста, а според проценките на одредени странски институции бројката најверојатно надминува половина милион. Традиционалните основи за миграција од Македонија, како и од регионот на Југоисточна Европа, се надополнети со глобализирачките процеси на мобилност на населението, но и внатрешните фактори поврзани со политичката нестабилност, слабиот капацитет на институциите, но најчесто со лошите економски показатели. Како што може да се проследи во трудот, економската миграција на младите е предизвикана од високиот степен на невработеност. Следствено, во перцепциите на младите од Источниот и Југоисточниот плански регион на Република Македонија исклучително е висок процентот на оние кои би сакале да мигрираат во други земји. Емиграцијата не секогаш е поврзана со желбата за трајно иселување, која според истражувањето сепак може да се искачи до 1/5 кај младото население. Поврзувањето на младите со локалната заедница и државата во целина најчесто се врзува со семејството.

Најголемиот проблем што ја обележува речиси секоја балканска земја е падот на населението и губењето на главниот ресурс за секоја идна перспектива – нејзините млади луѓе. Иако некои земји, како што се Хрватска, Словенија и Бугарија, се интегрирани во ЕУ, економските и демографските предизвици се присутни како и секогаш претходно. Драматичните, а понекогаш и

катастрофалните услови се предизвикани од падот на природниот прираст на населението, проследено со силните миграциски движења.

Случајот на Република Македонија не е поинаков. Недостигот на релевантни податоци не е пречка за лоцирање на негативните трендови на природен прираст на населението. Редовните, внатрешните и надворешните миграции создаваат предуслови за депопулација на селата, градовите, па дури и цели региони. Во централните и источните региони на земјата, депопулацијата е подеднакво поттикната од образовната миграција. Преминувањето од средно образование на универзитет значи не само да се промени околината и родниот град, туку и да се иницира трајна миграција кон главниот град на Скопје, или кон странство. Голем дел од учениците од споменатите региони масовно ги избираат Бугарија или Словенија за продолжување на образованието, но и како чекор за идна трајна миграција. Во таа смисла, се чини дека се оправдани сомнежите дека образовните политики на отворениот и пристапен образовен систем на Словенија не се само со чиста образовна заднина, туку и долгорочни демографски стратегии. Демографските предизвици на балканските земји се присутни, акутни и изгледа дека ја имаат поминато точката од која нема враќање назад.

Високите стандарди и квалитетот во високообразовните институции се клучен сегмент за севкупниот општествен развој. Истражувачката димензија на високото образование е недоволно експлоатирана, без соодветна буџетска поддршка и со недоволна соработка со бизнис-заедницата. Од друга страна, продуцирањето на стручни, квалитетни и критички наобразовани граѓани е клучно

за развојот на демократските национални капацитети и ефектуирање на човечкиот потенцијал во насока на градење поквалитетно општество.

Проблемите со високото образование во државата еволуираат од проблеми на прашањето на автономијата на универзитетите до акутниот недостаток на средства за истражувања и развој. Компаративната призма во рамките на регионот на Југоисточна Европа не укажува на хиперпродукција на високообразовни институции, туку пред сè на инфлација на студиски програми и факултети. Од друга страна, дисперзијата на високото образование е реална потреба, а истражувањето покажува дека новите универзитети реално не создаваат хиперпродукција на кадри. Прашањето на квалитетот на високото образование се поврзува со бавната адаптивност на најстариот Универзитет – УКИМ во имплементацијата на Болоњските принципи и ЕКТС, како и нискиот квалитет кој го обезбедуваат значителен дел од приватните високообразовни институции.

Од истражувањето може да се заклучи дека значителен дел од учениците од средните училишта во источните и централните делови во Македонија, своето образование ќе го продолжат, со преференција на еден од двата државни универзитети – УКИМ или УГД. Постојат фактори кои влијаат на мотивацијата за избор на универзитет, а истите се во опсегот од објективните критериуми поврзани со образованието на родителите, успехот или генерално финансиските можности, па сè до општите субјективни перцепции за поголемиот квалитет на наставните програми и перспективите кои ги нуди образованието.

Следствено според резултатите од истражувањето можеме да ги дадеме следните препораки:

- Поврзување на државните институции и статистички центри со универзитетите и невладиниот сектор, со цел разработка на соодветна методологија за утврдување на обемот и карактерот на емиграцијата, особено на младото население;

- По спроведување на соодветни мапирања на миграциите, генерирање на соодветни долгорочни политики за справување со истите;

- Поврзување на научните и истражувачки центри, како и на државните институции, со мигрантските заедници кои веќе егзистираат надвор од државата, со цел да се направи соодветно сондирање и да се обезбедат услови за делумен поврат во земјата;

- Вклучување на младите во процесот на донесување одлуки на локално ниво;

- Надворешната миграција може да се намали само со спроведување на мерки за внатрешна децентрализација и јакнење на локалните заедници;

- Поврзување на високообразовните институции со реалниот приватен сектор, што ќе придонесе за ефективно регрутирање на идни работници, но и обезбедување на практична настава;

- Интернационализација на наставните програми на универзитетите преку градење на интердисциплинарни студиски програми и привлекување студенти надвор од државата;

- Оптимализирање на наставните програми и факултети на државните високообразовни институции и поголема контрола на приватните преку соодветните тела за акредитација и евалуација;

- Одржување и зајакнување на регионалниот дисперзиран образовен концепт, со цел да се намалат предусловите за внатрешна миграција и задржување на интелектуалниот потенцијал со цел рамномерен општествен и економски развој;
- Зајакнување на традиционалните семејни вредности.

Библиографија

- Atoyan, Ruben and Others (2016), Emigration and Its Economic Impact on Eastern Europe. IMF Staff Discussion Note.
- Bakiu, Bashkim, Marija Dimitrova and Admir Brava (2016), How to achieve a truly integrated education in the Republic of Macedonia. Skopje: EPI.
- Balkan Barometer (2022), Public Opinion Survey. Sarajevo: Regional Cooperation Council Secretariat (RCC).
- Balkan Barometer 2017, Public Opinion Survey. Sarajevo: Regional Cooperation Council Secretariat (RCC).
- Baltaru, Roxana-Diana and Yasemin Nuhoglu Soysal (2017), Administrators in higher education: organizational expansion in a transforming institution. In, Higher Education, The International Journal of Higher Education Research. ISSN: 0018-1560 (Print) 1573-174X (Online), vol 73: Springer. Pp. 1-17.
- Bendermacher G. W. G., M. G. A. oude Egbrink, I. H. A. P. Wolfhagen, and D. H. J. M. Dolmans (2017), Unravelling quality culture in higher education: a realist review. In, Higher Education, The International Journal of Higher Education Research. ISSN: 0018-1560 (Print) 1573-174X (Online), vol 73: Springer. Pp. 39-60.
- Bornarova, Suzana and Verica Janeska (2012), Social Impact of Emigration and Rural-Urban Migration in Central and Eastern Europe, Final Country Report, The Former Yugoslav Republic of Macedonia. European Commission, DG Employment, Social Affairs and Inclusion.

Brajkovic, Lucia (2016), Higher Education in Western Balkans: Recent Trends and Challenges. In, *International Higher Education*, No 87. Pp. 27-30.

Browne, Evie (2017), Evidence on education as a driver for migration. Bo, Helpdesk Report: Knowledge, evidence and learning for development.

Čipin, Ivan (2017), Recent Demographic Trends and Policy Initiatives in Croatia. In, *Coping with Demographic Decline in Croatia and Bulgaria*, Freidrich Ebert Stiftung, Zagreb, pp. 2-7.

Cortina, Jeronimo, Patrick Taran and Alison Raphael (Ed.) (2014), *Migration and Youth: Challenges and Opportunities*. Global Migration Group: UNICEF.

Dinkovski, Vladimir and Silvana Markovska-Simoska (2018), Brain drain as a function of sustainable development in the Republic of Macedonia. Bo, *Industrija*, Vol. 46, No. 1, стр. 173-189.

Docquier, Frédéric (2014), The brain drain from developing countries. In, *IZA World of Labor*. wol.iza.org.

Docquier, Frédéric (2014), The brain drain from developing countries. Bo, *IZA World of Labor*. wol.iza.org.

Heckert, Jessica (2015), New perspective on youth migration: Motives and family investment patterns. Bo, *Demographic Research: Volume 33, Article 27*, стр. 765-800.

Henri, D. C., L. J. Morrell and G. W. Scott (2018), Student perceptions of their autonomy at University. In, *Higher Education*, The

- International Journal of Higher Education Research. ISSN: 0018-1560 (Print) 1573-174X (Online), vol. 75: Springer. Pp. 507-516.
- Ilieva, Nadezhda (2017), Territorial Characteristics of the Demographic Processes and Trends in Bulgaria. In, Coping with Demographic Decline in Croatia and Bulgaria, Freidrich Ebert Stiftung, Zagreb, pp. 8-17.
- Katuninec, Milan and Lenka Diener (2021), Welfare State as one of the Political Factors Driving Post-War European Integration Process. In, Balkan Social Science Review, Vol. 17, pp. 221-239.
- Kavaja, Kludjo (2017), Ethnicity, Politics and Education in Macedonia. In, European Journal of Education Studies, vol. 3, Issue 9. Pp. 480-494.
- Lenartowicz, Marta (2015), The nature of the university. In, Higher Education, The International Journal of Higher Education Research. ISSN: 0018-1560 (Print) 1573-174X (Online), vol. 69: Springer. Pp. 947-961.
- Lórinchné Bencze, Edit (2020), Trends in Demography and Migration in Croatia. In, Demography and migration in Central and Eastern Europe. Dialóg Campus, Budapest. Pp. 29-45.
- Lozanoska, Aleksandra, Verica Janeska, Elizabeta Djambaska (2022), Chalenges of Demographic Ageing in the Republic of North Macedonia-Curent Situation and Prospects. In, Economic Development, Journal of Institute of Economics-Skopje, Year. 20 No. 3 / 2018, pp. 61-76.

Malaj, Emi and Visar Malaj (2017), Poverty and Migration in Western Balkan Countries. Bo, *European Journal of Multidisciplinary Studies*, Vol. 4, No.2, стр. 51-57.

Mizikaci, Fatma and Bernd Baumgartl (2007), Demographic Trends and Risks for European Higher Education. In, International higher education, demography and the future of higher education. Pp. 15-17.

Muenz, Rainer (2007), Aging and Demographic Change in European Societies: Main Trends and Alternative Policy Options. Discussion Papers, NO. 0703: Hamburg Institute for International Economics.

Naumovski, Ljupco (2021), The Attraction of Intellectual Migration - Brain Drain or Exodus of Human Capital in Southeast Europe - Western Balkans and North Macedonian Transitional Conditions. In, The International Journal of Social Sciences World, Vol. 3 No. 2, pp. 1-24.

Neave, Guy (2003), The Bologna Declaration: Some of the Historic Dilemmas Posed by the Reconstruction of the Community in Europe's Systems of Higher Education. In, Educational Policy, vol 17, No 1. Corwin Press. Pp. 141-164.

North Macedonia: Youth unemployment rate from 2003 to 2022
<https://www.statista.com/statistics/812208/youth-unemployment-rate-in-macedonia/> Accessed 30.10.2023.

Nurja, Ines (2020), Regional Inequality of Economic and Social Developments in Albania. In, Academic Journal of Interdisciplinary

Studies vol. 9, no. 4, E-ISSN 2281-4612; DOI: 10.36941/ajis-2020-0078. pp. 231-247.

Ördögh, Tibor (2020), Trends in Demography and Migration in Serbia, The Art of Depopulation. In, Demography and migration in Central and Eastern Europe. Dialóg Campus, Budapest. Pp. 115-128.

Oruč, Nermin. (2022), Emigration from the Western Balkans. bpb.de. <https://www.bpb.de/themen/migration-integration/laenderprofile/english-version-countryprofiles/505179/emigration-from-the-western-balkans/>.

Petreski, Marjan (2021), How Migration, Human Capital and the Labor Market Interact in North Macedonia. European Training Foundation. Vienna Institute for International Economic Studies, Vienna.

Pokos, Nenad (2017), Demografska obilježja sjeverozapadne Hrvatske. In, Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin, br. 28, str. 155-174.

Popović, Marija and Aleksandra Gligorović (2016), Youth Mobility in the Western Balkans the Present Challenges and Future Perspectives: Bosnia and Herzegovina, Montenegro, Kosovo, Serbia, the former Yugoslav Republic of Macedonia. Balkan Regional platform for youth participation and dialogue.

Profile of Migration and Remittances: Macedonia (2012), World Bank Report. (Види <http://siteresources.worldbank.org/INTECA/Resources/Macedonia.pdf>). Пристапено на 25.07.2018 година.

Reinalda, Bob and Ewa Kulesza (2005), *The Bologna Process – Harmonizing Europe's Higher Education*. Barbara Budrich Publishers: Opladen & Bloomfield Hills.

Šeherčehajić, Emir and Adisa Ramić (2022), *Emigration-related Attitudes of Students of Health Studies in Bosnia and Herzegovina*. In, *Iranian Journal of Health Sciences*, Vol 10, Issue 4. Pp. 27-34. <http://dx.doi.org/10.32598/ijhs.10.4.888.1>.

Shaqiri, Jeton (2017), *Reforms in High Education and their Influence in Economic Development of R. Macedonia*. In, (JPMNT) *Journal of Process Management – New Technologies, International*, vol. 5, No 4. Pp. 55-60.

Silviu, Kondan (2020), *Southeastern Europe Looks to Engage its Diaspora to Offset the Impact of Depopulation*. In, *Migration Information Source*, 25 August. Externer Link: <https://www.migrationpolicy.org/article/southeastern-europe-seeks-offset-depopulation-diaspora-ties> (accessed: 11-10-2021).

Skikos, Helene (ed.), (2016), *From University to Employment: Higher Education Provision and Labour Market Needs in the Western Balkans Synthesis Report*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Pp. 13-30.

Sotiroski, Kosta and Ilija Hristoski (2014), *Statistical Performances of Population Migration in the Republic of Macedonia at the Beginning of the 21st Century*. *Bo, Migracijske i etničke teme* 30-1. стр. 33-65.

- Stojanovski, Strashko, Jadranka Denkova and Dejan Marolov (2018), Higher Education in Republic of Macedonia: Challenges and Perspectives. *Bo, Balkan Social Science Review*, Vol. 11. стр. 95-115.
- Sydoruc, Tetiana, Marina Yakymchuk and Mariia Avhustiok (2022) The Impact of the Euroscepticism in the Enlargement Policy in the Western Balkans. In, *Balkan Social Science Review*, Vol. 19, pp.157-185.
- Tett, Lyn, Vivienne E Cree and Hazel Christie (2017), From further to higher education: transition as an on-going process. In, *Higher Education, The International Journal of Higher Education Research*. ISSN: 0018-1560 (Print) 1573-174X (Online), vol. 73: Springer. Pp. 389-406.
- The Bologna Declaration (1999), Joint declaration of the European Ministers of Education. Bologna: The European Higher Education area. (https://www.eurashe.eu/library/modernising-phe/Bologna_1999_Bologna-Declaration.pdf), Accessed April 25, 2018).
- The Economist (2017), Macedonian emigrants estimated at more than 30% of population. (http://country.eiu.com/article.aspx?articleid=285169212&Country=Macedonia&topic=Economy&subtopic=Forecast&subsubtopic=Economic+growth&u=1&pid=746725858&oid=746725858&uid=)) Пристапено на 24.07.2018.
- The World Bank Data Bank. Population, total. Retrieved 9 June 2023, from <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL>.

Topuzovska Latkovik, Marija, Mirjana Borota Popovska, Eleonora Serafimovska (2013), Студија за младите во Република Македонија [Study for the youth in Republic of Macedonia]. Skopje. Institute of sociological, political and legal research.

Vukasovic, Martina (2012), European integration in higher education in the Western Balkan countries (WBC), A review of literature. Oslo: Department of Educational Research, Faculty of Education, University of Oslo. Pp. 12-14.

World Migration Report of 2018, Geneva, International Organization for Migration (IOM).

Zagaga, Pavel (2013), Higher education research and higher education policy in South-East Europe. In, European Journal of Higher Education, vol. 3, No. 3: Routledge. Pp. 280-294.

Zivaljevic, Aleksandra, Nikolina Vrcelj and Aleksandra Tosovic Stefanovic (2015), Is Quality of Higher Educational Institutions in Western Balkan Real?, In, Industrija, vol. 43, No. 1. pp. 91-109.

Државен завод за статистика на Република Македонија (2018), Активно население во Република Македонија, Резултати од Анкетата за работна сила, I тримесечје од 2018 година, Работоспособно население според економската активност, по возрастни групи и по пол.

Државен завод за статистика на Република С. Македонија
stat.gov.mk.

Државен завод за статистика на Република Северна Македонија
(stat.gov.mk).

Дипломирани студенти на високите школи и на факултетите.

Наталитетот во Република Северна Македонија.

Запишани студенти на додипломски студии.

Основни и средни училишта на почетокот на учебната година.

Закон за високо образование, 2018. Службен весник на Република Македонија бр. 88, година LXXIV, 8 мај 2018 година.

Зинзинова, Сања и Димитар Ванчов (2017), Како до намалување на младинската емиграција од Република Македонија?, Скопје: Платформа за мултикултурализам.

Јанчевска, Сања (2023), Словенија ни ги зема студентите – пред 20 години 48, а лани 1 516 студенти од Македонија, Fakulteti.mk, <https://www.fakulteti.mk/news/09102023/slovenija-ni-gi-zema-studentite---pred-20-godini-samo-48-a-lani-1-516-studenti-od-makedonija> Accessed 31.10.2023.

Министерство за труд и социјална политика на Република Македонија (2015), Стратегија за демографски политики на Република Македонија 2015-2024 година.

Николов, Гоше (2023), Во Словенија студираат речиси 1 500 македонски студенти, како да се вратат назад? Meta.mk <https://meta.mk/vo-slovenija-studiraat-rechisi-1-500-makedonski-studenti-kako-da-se-vratat-nazad/> Accessed 31.10.2023.

Стојановски Страшко (2020), Млади, миграции, образование. Project Report. Goce Delcev University in Shtip.

Стојановски Страшко и Јадранка Денкова (2018), Миграции на младите од Република Македонија; Демографски показатели и перцепции на јавното мислење. Во, Proceedings of the Fifth International Scientific Conference 'Social changes in the global world', Sept 6-7, 2018, Shtip, Macedonia.

Стојановски Страшко, Лимонка Коцева Лазарова и Билјана Тодорова (2020), Политики на високо образование: Веројатност во перцепциите на средношколците за студирање на универзитетите. Во, Proceedings of the Seventh International Scientific Conference 'Social changes in the global world' (7). pp. 729-756. ISSN 978-608-244-778-0.

Стојановски, Страшко, Сузана Џамтовска Здравковска (2013), Младите и иднината: Мотиви за избор на образованието и потенцијалните можности за работа. Научна конференција „Социо-културни проблеми и научни предизвици“, Филозофски факултет, Државен универзитет Тетово, Тетово, 18 и 19.10.2013 година.

Топузовска Латковиќ, Марија, Мирјана Борота Поповска, Елеонора Серафимовска и Анета Цекиќ (2013), Студија за младите во Република Македонија. Скопје: Институт за социолошки и политичко-правни истражувања.

РЕЦЕНЗИЈА

За публикацијата „Млади, миграции и образование“ од проф. д-р Страшко Стојановски, ас. м-р Ана Панева и ас. м-р Кристијан Панев, Правен факултет при Универзитетот „Гоце Делчев“ – Штип

Ракописот на професорот Страшко Стојановски, заедно со асистентите Ана Панева и Кристијан Панев, кој е плод на повеќегодишното истражувачко и практично академско искуство, е студија која во суштина претставува истражувачки извештај од проектот *„Детерминанти за образовна мотивација и миграција на младите во Источниот и Југоисточниот регион на Република Македонија“*, кој се реализирал на Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип.

Истражувањето адресира широк спектар на предизвици со кои се соочува подолг временски период Македонија, а кои се суштински за квалитетот на живот во општеството, и кои длабоко се поврзани со перспективата на младите, со нивните образовни квалификации и професионална кариера, просперитетот и надежта за подобра иднина.

Дали миграциите на младите од Македонија следствено произведуваат сомнеж во потенцијалот на нацијата, државата и општеството во целина е клучното прашање на кое одговорот авторот се обидува да го најде преку истражувањето и анализите во деловите: Миграции на млади, демографски показатели и

перцепции на јавното мислење; Политики на високото образование – перцепции и ставови на средношколците за студирање на универзитетите и Млади, миграции и високо образование.

Студијата анализира и опишува феномени, теми и трендови поврзани со миграцијата и емиграцијата на младите во Македонија и наедно дава препораки за подобрување на состојбите. Најголемата вредност на студијата е што обезбедува многу сериозни анализи и податоци кои можат да се користат во планирањето и креирањето на конкретни политики, во донесувањето нови одлуки, мерки и активности за создавање „нов свет“ и просперитет за младите да останат во Македонија.

Стојановски, Панева и Панев, преку теоретската и емпириската анализа (118 страници), понекогаш суптилно, индиректно, а некаде и многу директно, покажува за превидот кој го прават сите во општеството, а тоа е дека високото образование, современото студирање, хармонизирањето и признавањето на дипломите на европскиот пазар, мобилноста на студентите и професорите е во суштина т.н. нов универзитет, нова образовна парадигма, за кои ние всушност и многу малку знаеме, но и многу бавно се приспособуваме, а всушност е фактор кој сериозно влијае на иселувањето на младите и нивниот просперитет за афирмација и самоафирмација во сопствената средина и светот.

Ова сериозно, длабоко искрено и посветено истражување сигурно ќе ја предизвика општата и стручната јавност во Македонија да ги преиспитаат своите ставови и погледи во градењето на политиките за младите. Целиот ракопис е

исклучително студиозен и сериозен научен придонес во универзитетското образование.

Во еден ваков контекст студијата претставува значаен академски потфат во нашата средина. Оттука, ми претставува исклучително задоволство и привилегија да го предложам ракописот за печатење.

Со почит,

Рецензент

проф. д-р Кирил Барбареев, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

на ракописот

„Млади, миграции и образование“

**од авторите Страшко Стојановски, Ана Панева и Кристијан
Панев**

Трудот „Млади, миграции и образование“ од д-р Страшко Стојановски, м-р Ана Панева и м-р Кристијан Панев претставува истражувачки извештај од проектот „Детерминанти за образовна мотивација и миграција на младите во Источниот и Југоисточниот регион на Република Македонија“ и проектот „Млади, миграции и образование“ кои се реализираа на Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип, со цел да се утврдат перспективите на младите за стекнување образовни квалификации, градење професионална кариера, но и квалитетен живот, просперитет и надеж за подобра иднина. Трудот претставува интересен и богат примерок за анализа, инспиративен за понатамошни идни проучувања. Уште повеќе, овој труд е успешен обид за систематска анализа на комплексни прашања што се однесуваат на младите, миграцијата и образованието. Овој текст нуди актуелни содржини, симбиотички поврзани и интегрирани во инклузивна целина. Ракописот третира комплекс од прашања во областа и на миграциите и на образованието и е еден од првите обиди за посистематска анализа на состојбите за миграцијата на младите и населението во Македонија воопшто.

Прашањето за младите, миграциите и образованието се карактеризира со висок степен на актуелност поради фактот на постојниот тренд на глобализација и силни миграции во општеството, што во прашање ги доведува и образовните квалификации на младите, нивниот квалитет на живот и иднина. Образованието и неговата концептуална поставеност директно влијае врз перцепциите на младите, а потоа и врз фактичката состојба на нивната мобилност. Во серијата општествено-економски проблеми кои го одбележаа македонското општество последните три декади, примарниот акутен проблем се однесува на демографските индикатори за движењата на населението. Авторот на овој труд се фокусира на младите (средношколци и студенти), опсежно анализирајќи го корелативниот однос помеѓу образовната мотивација и можноста за миграција на младите во Република Македонија и надвор од Република Македонија, фокусирајќи се на мотивацијата на средношколците за запишување во високообразовните институции во Република Македонија, како и на мотивацијата на студентите за продолжување на нивното образование во рамки на универзитетите во коишто веќе студираат.

Трудот е структуриран во неколку делови. Во предговорот се наведуваат мотивите на авторите за избор на темата со јасна определба на методолошката рамка на истражување на проблемот. Првиот дел е посветен на миграциските движења на младите во светот кои ја условуваат денешната структура на населението во земјите во светот согледана од аспект на образованието. Со јасен израз и логичност на мислата, авторот на почетните воведни страници говори за актуелноста на проблемот кој е предмет на

проучување – млади, миграции и образование, со цел преку следење на искуствата ширум светот да се предложи соодветна образовна политика соодветна за наши услови, насочена кон јакнење на заедничкиот образовен систем и политика во македонското општество. Во таа насока Стојановски, Панева и Панев укажуваат дека демографскиот потенцијал на една држава, регион, населено место е главниот предуслов за креирање на какви било политики и проектирање на евентуален иден развој, било да е економски, политички, образовен, здравствен и сл. Дополнителен проблем во поглед на миграциите претставуваат и отворените граници и можноста за мобилност на населението, каде работоспособното младо население масовно се одлива во бранови и историски континуитет. Со изразен научен пристап на аналитичко-синтетичко размислување, авторот укажува на основните карактеристики на миграциските движења на младите. Бројот на мигранти во светски размери е во постојан пораст; посебно се забележува трендот на миграција на младите категории на население каде образованието е движечки фактор за миграција кај младите, особено на секундарно и терцијарно ниво, на возраст од 15 до 25 години, машката наспроти женската популација и средновисоките социјални слоеви.

Анализирајќи ја миграцијата на младите од земјите на Југоисточна Европа, авторите компаративно посочуваат и дел од причините кои се слични и се однесуваат и на Република Македонија: политичката нестабилност, лошата економска политика, војните, а несомнено примарен фактор на миграција кај младите е високиот степен на невработеност и сиромаштија. Како помалку важни варијабли кои влијаат на миграцијата ги посочува:

полот, возраста, степенот на образование, бројот на членови во семејството, семејниот статус. Најголемиот дел од младите подобриот живот во другите земји го гледаат низ призмата на поголемите можности за вработување, напредок во кариера, подобро формално и повеќе можности за неформално образование, како и подобри примања. За на крај, преку еден индуктивен процес на заклучување, авторот да стави акцент на демографските показатели и емиграцијата на младите од Република Македонија. Трендовите за миграција на населението во рамките на поширокиот регион на Југоисточна Европа се пресликуваат и во случајот на Република Македонија. Сè уште не е утврден точниот број на емиграција од земјата, но според карактерот, Стојановски, Панева и Панев укажуваат на три категории: трајна миграција, привремена или циркуларна и илегално напуштање. Постои тренд на опаѓање на живородени деца, но и овде главниот фактор за миграција на младите е недостатокот на можности за вработување согласно со образовните квалификации, како и лошата економска состојба. За да ги потврдат своите ставови, авторите реализираат и анкетни прашалници на млади до 35 години, пред сè средношколци и студенти. Лошата економска состојба е примарниот фактор поради кој младите ја напуштаат државата.

Следствено на миграцијата, авторите на трудот даваат систематски осврт и на карактерот и интензитетот на внатрешната миграција во Македонија. Последните децении се јавува тенденција на мобилност на младите категории на населението во насока на мигрирање во два правци: од помалите градови во државата кон главниот град Скопје и миграција надвор од државата, укажувајќи

на главниот проблем кој предизвикува демографска депопулација и нерамномерен регионален развој. Оваа мобилност е детерминирана од формалното образование и образовните политики, но и од визиите на младите во однос на тоа каде се гледаат во перспектива.

На крајот од трудот, во заклучокот, авторите констатираат голем број недоследности во поглед на емиграциската слика, тргнувајќи од тоа дека постои недостаток на релевантни податоци за миграција на младите во Република Македонија. Но истовремено авторите даваат бројни препораки кои се во насока на подобрување на демографската и образовната политика во Република Македонија, а тоа се: разработка на соодветна методологија за утврдување на обемот и карактерот на емиграцијата, посебно на младото население, долгорочни политики за справување со истата, сондирање на каналите и враќање на дел од нив во земјата, вклучување на младите во донесување одлуки на локално ниво, внатрешна децентрализација, поврзување на високообразовните институции со приватниот сектор, ефективно регрутирање на идни работници, практична настава, интердисциплинарни програми и привлекување студенти надвор од државата, одржување и јакнење на регионалниот дисперзиран образовен концепт, зајакнување на традиционалните семејни вредности. Ова се само дел од мерките кои авторот ги посочува како автентичен приказ на кои треба да се работи во насока на унапредување на образовниот систем.

Фактот дека се консултирани околу 40 извори, печатени и електронски од домашни и странски автори наведени во петтиот дел како библиографија, како и цитатите наведени во текстот, упатуваат на заклучокот дека авторите ја доловуваат суштината,

---

значењето и решавањето на проблемот *млади, миграции, образование*.

Трудот „Млади, миграции и образование“ на авторите проф. д-р Страшко Стојановски, м-р Ана Панева и м-р Кристијан Панев е оригинално дело во кое се фузирани теоријата и практиката и истото може да најде конкретна примена како во доменот на креирање политики во македонскиот образовен систем, така и во едукација на студентите.

Рецензент:

проф. д-р Даниела Коцева с.р.

